

● Analysedocument t.b.v.

Omgevingsvisie Aa en Hunze

juli 2025

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
	Leeswijzer	4
	Aa en Hunze in breder perspectief	5
2	Ons landschap	7
	2.1 Geologische basis	7
	2.2 Tweedeling landschap	8
3	Trends en ontwikkelingen	10
	3.1 Inleiding	10
	3.2 Demografie	10
	3.3 Wonen en woonomgeving	11
	3.4 Economie en arbeidsmarkt	13
	3.5 Duurzaamheid	14
	3.6 Transitie landelijk gebied	16
	3.7 Leefbaarheid, voorzieningen en bereikbaarheid	17
4	Leefomgevingsfoto	19
	4.1 Toekomstbestendige fysieke leefomgeving	19
	4.2 Economische omgeving	28
	4.3 Sociale en gezonde woonomgeving	32
5	Beleidsanalyse	43
	5.1 Inleiding	43
	5.2 Toekomstbestendige fysieke leefomgeving	43
	5.3 Economische omgeving	53
	5.4 Sociale en gezonde woonomgeving	53
	5.5 Conclusie	58

1

Inleiding

De Omgevingsvisie wordt het eerste integrale beleidskader voor de fysieke leefomgeving van de gemeente Aa en Hunze. In dit proces vormt dit Analysedocument de eerste stap: een analyse van ons beleid en relevante trends en ontwikkelingen voor diverse ruimtelijke aspecten. Ook bevat dit document een leefomgevingsfoto, die fungeert als nulmeting en een overzicht geeft van verschillende thema's die samen de integrale context vormen voor de Omgevingsvisie.

Het Analysedocument vormt een zo feitelijk mogelijke weergave van de fysieke leefomgeving van onze gemeente anno 2025. Daarnaast geeft het Analysedocument, samen met de opbrengst van het kennisontbijt waaraan maatschappelijke organisaties en de gemeentelijke overlegpartners deelnamen, richting aan de te bespreken onderwerpen tijdens het participatieproces.

Leeswijzer

De opbouw van dit Analysedocument is als volgt:

Hoofdstuk 2:

Het landschap. Dit hoofdstuk beschrijft, op basis van de lagenbenadering, de ontstaansgeschiedenis en verschijningsvorm van de verschillende landschappen in de gemeente.

Hoofdstuk 3:

Trends en ontwikkelingen. Hier worden de belangrijkste trends en toekomstige ontwikkelingen besproken die van invloed zijn op de fysieke leefomgeving van de gemeente.

Hoofdstuk 4:

De leefomgevingsfoto. Dit hoofdstuk bevat een nulmeting van de fysieke leefomgeving. De thema's in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de definitie van de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet (artikel 1.2, lid 2) en op onderwerpen die invloed hebben op deze leefomgeving.

Hoofdstuk 5:

Ruimtelijk beleid. Dit hoofdstuk biedt een overzicht van het relevante, overkoepelende beleid waarmee rekening moet worden gehouden bij het vervolgproces richting de Omgevingsvisie.

Aa en Hunze in breder perspectief

De gemeente Aa en Hunze is op 1 januari 1998 gevormd door de samenvoeging van de voormalige gemeenten Rolde, Gasselte, Gieten en Anloo. Hierdoor ontstond een gemeente met een oppervlakte van 278,87 km². Met 25.936 inwoners (per 1 januari 2025) behoort Aa en Hunze tot de grotere plattelandsgemeenten van Nederland.

Gelegen in het noordoosten van de provincie Drenthe, grenst Aa en Hunze aan meerdere gemeenten en ligt het in het beheergebied van het waterschap Hunze en Aa's en Noorderzijlvest. De strategische ligging biedt goede verbindingen naar omliggende steden en regio's. De gemeente wordt doorkruist door belangrijke verkeersaders, waaronder de N33 en N34, die zorgen voor een goede bereikbaarheid. Hoewel er geen spoorwegstation binnen de gemeentegrenzen is, bieden nabijgelegen stations in Assen en

Veendam toegang tot het landelijke spoorweginet.

Aa en Hunze kent een rijke geschiedenis en cultuur. Het gebied wordt gekenmerkt door esdorpen en herbergt meerdere hunebedden, die getuigen van de prehistorische bewoning. Daarnaast zijn er diverse natuurgebieden, zoals het Nationaal Landschap Drentsche Aa, die bijdragen aan de landschappelijke en natuurlijke waarde van de gemeente.

De gemeente Aa en Hunze maakt deel uit van verschillende samenwerkingsverbanden om regionale belangen te behartigen en de leefbaarheid te bevorderen. Deze samenwerkingen richten zich op thema's zoals economie, infrastructuur en natuurbeheer.

2

Ons landschap

Aa en Hunze: een gemeente vol variatie. De landschappelijke verschillen geven de gemeente veel diversiteit binnen haar grondgebied. Aan de hand van een beschrijving van de natuurlijke ondergrond, hoe de mensen daar een cultuurlandschap van hebben gemaakt en hoe we van dat cultuurlandschap nu nog steeds kunnen genieten en beleven, geven we een beeld van Aa en Hunze.

2.1 Geologische basis

De basis van het landschap wordt gevormd door het hooggelegen keileemplateau met het beekdal van de Drentse Aa en aangrenzend het laaggelegen veengebied in het Hunzedal. Omdat de geologische basis en de geomorfologie, de vorm van de ondergrond in de gemeente, veel invloed heeft op het aanwezige reliëf en op het voorkomen van veen in het gebied is de ontstaansgeschiedenis kort beschreven. Deze aardkundige waarden vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van het gebied. Het markante verschil tussen het westelijke Drents plateau en het oostelijke Hunzedal is ontstaan door de wijze van opstuwing van grondmorene op het Drents plateau in de voorlaatste ijstijd. Het Hunzedal is tijdens die ijstijd uitgeslepen door een ijstong. De Hondsrug vormt de westelijke oever van het Hunzedal. In de laatste ijstijd is het Hunzedal opgevuld met dekzand. Later heeft in warmere perioden veenvorming plaatsgevonden in het laaggelegen Hunzedal.

Door de aanwezigheid van grondmorene komen op betrekkelijke diepte veel keien voor in de ondergrond. Ook de keileem in de ondergrond, zorgt als ondoorlatende laag voor plaatselijk hoge waterstanden. Deze hebben in het verleden gezorgd voor het ontstaan van het hoogveen. Doordat het hoogveen in het gebied op grote schaal is afgegraven is het verschil in landschapsbeleving van het hoger gelegen oude keileemplateau en het afgegraven veenontginningsgebied van het Hunzedal zeer groot. De ondergrond van beide gebieden bestaat in de huidige situatie voornamelijk uit zand omdat het veen is afgegraven.

Daarnaast vertegenwoordigen zoutkoepels en pingo's in het gebied aardkundige waarden. De zoutkoepels bestaan uit omhoog geperst steenzout uit grote diepte naar een bovenliggende breuk of kleine opwelling. Door de wegvloeiing van zout ontstaan rondom de zoutkoepels zouttekorten, waar bedekkende lagen inzonden en een

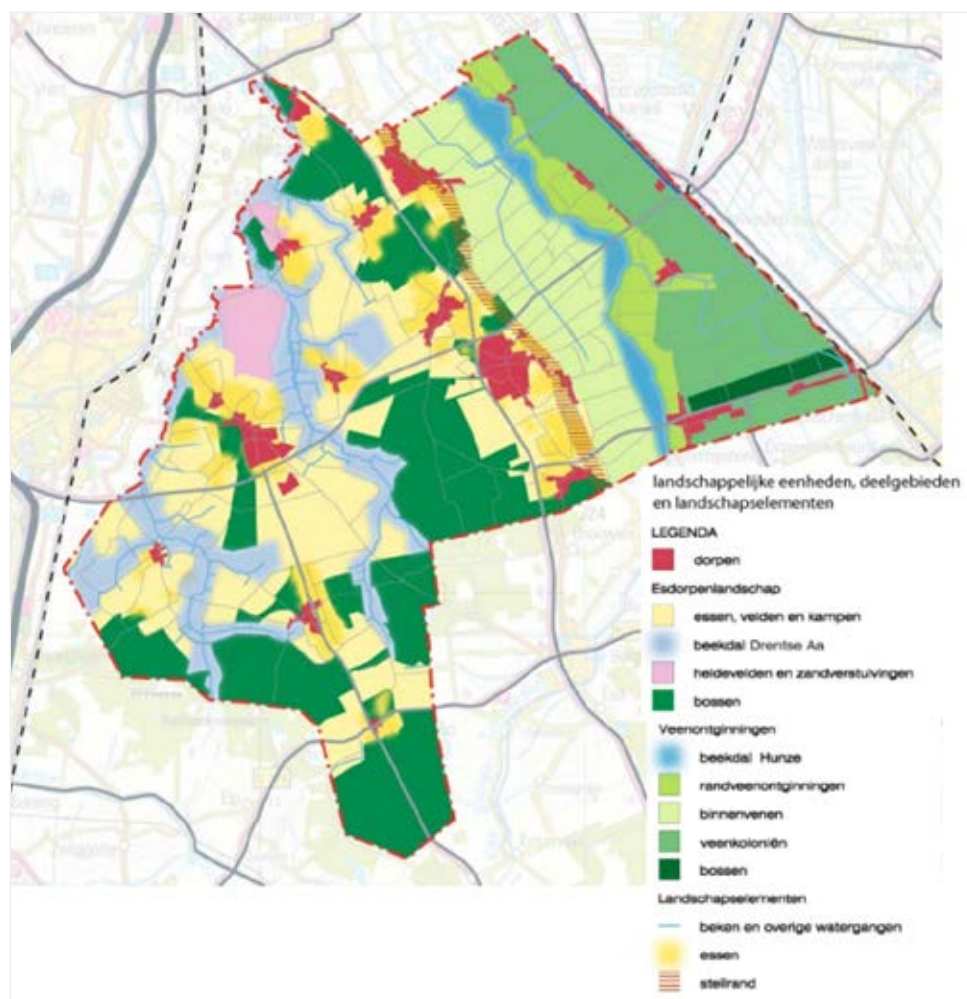
ringvormige depressie vormden. Deze zijn in latere tijden opgevuld. Er liggen zoutkoepels bij Anloo en Grolloo/Schoonloo.

Ook komen verspreid op het Drents plateau pingo's voor. Deze zijn ontstaan in het Weichselien, een van de ijstijden. De pingo's vormen diepe, meestal ronde komvormige depressies, omgeven door een volledige of gedeeltelijke ringwal. Ze zijn gevuld met een bezinksel van organisch materiaal, aan de bovenzijde overgaand in veen. De pingo-restanten zijn van enige meters tot tientallen meters diep, met een diameter van 50 - 300 m. Sommige pingoruïnes liggen als een kralensnoer in dicht gestoven

beekdalen. Zulke snoeren liggen in de boswachterij Schoonloo-Grolloo. Waarschijnlijk liggen onder het dekzand nog meerdere pingosnoeren.

2.2 Tweedeling landschap

De ontstaansgeschiedenis heeft geresulteerd in een grove indeling van twee typen landschap, het keileemplateau met de Drentsche Aa (Esdorpenlandschap van de Drentsche Aa) en de veenontginningen in het Hunzedal. Aan de oostelijke rand van de Hondsrug is er een sterke ruimtelijke samenhang tussen 'rug en binnenvenen'. Voor de beschrijving van de ruimtelijke karakteristieken en het behoud van de

Afbeelding 2.1 - Landschappelijk indeling (Bron: Landschappelijke kernkwaliteiten en inrichtingsprincipes Buitengebied Aa en Hunze)

3

Trends en ontwikkelingen

3.1 Inleiding

Er zijn op verschillende schaalniveaus – landelijk, Europees en mondiaal – trends en ontwikkelingen die relevant zijn voor ons werk. Sommige dragen bij aan het behalen van onze doelen. Andere brengen juist risico's of vertraging met zich mee. In alle gevallen vragen deze ontwikkelingen om een reactie van onze kant.

Een aantal trends heeft direct invloed op de fysieke leefomgeving. Andere lijken daar op het eerste gezicht minder mee te maken te hebben. Toch zijn er bij alle ontwikkelingen verbanden te leggen met het ruimtelijk-fysieke domein.

De trends zijn afkomstig uit de Startnotitie, de Leefomgevingsfoto (hoofdstuk 3) en de Beleidsanalyse (hoofdstuk 4). Ze zijn zoveel mogelijk feitelijk en beschrijvend weergegeven. Dit is bewust gedaan. Er is geen oordeel aan verbonden. Het is aan bestuur en politiek om keuzes te maken voor de koers van Aa en Hunze.

Tot slot: we beginnen niet helemaal opnieuw. Op enkele onderdelen zijn al beleidskeuzes gemaakt. Deze staan vooral toegelicht in hoofdstuk 4.

3.2 Demografie

3.2.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

De bevolkingsgroei in Nederland is de afgelopen jaren vertraagd. In 2024 groeide de bevolking met 103 duizend personen, voornamelijk door buitenlandse migratie. Sinds 2022 overlijden jaarlijks meer mensen dan er geboren worden.

Het aantal huishoudens blijft toenemen, ondanks de beperkte bevolkingsgroei. In 2024 waren er 8,37 miljoen huishoudens; dit aantal zal naar verwachting stijgen tot 9,97 miljoen in 2070. Deze groei komt vooral door de toename van eenpersoons-huishoudens, die in 2024 40% van alle huishoudens uitmaakten en naar verwachting 44% in 2070.

De vergrijzing zet door: in 2040 zal naar verwachting een kwart van de bevolking 65 jaar of ouder zijn. Dit heeft gevolgen voor de woningbehoefte en de zorg-infrastructuur. Ouderen wonen langer zelfstandig, wat vraagt om aanpassingen in de bestaande woningvoorraad.

Het aandeel werkenden in de totale bevolking neemt af door de vergrijzing. In 2024 groeide de beroepsbevolking met 74 duizend personen tot 10,2 miljoen. De nettoarbeids-participatie steeg naar 73,2%. Deze toename wordt deels gecompenseerd door migratie:

in 2024 immigrerden 314 duizend mensen en emigreerden 205 duizend (Bron: CBS).

3.2.2 Duiding voor Aa en Hunze

Landelijk is sprake van een afnemende natuurlijke bevolkingsgroei, toenemende vergrijzing, kleinere huishoudens en een groeiend aandeel migratie als drijvende kracht achter bevolkingsgroei. Deze trends zijn grotendeels ook zichtbaar in Aa en Hunze, maar in afwijkende mate en met specifieke lokale gevolgen.

De bevolkingsgroei in Aa en Hunze blijft sterk achter bij het landelijk gemiddelde. Waar Nederland tussen 2000 en 2020 met 10% groeide, bedroeg de groei in Aa en Hunze slechts 3%. Dit verschil is grotendeels te verklaren door het negatieve natuurlijke saldo: er overlijden meer mensen dan er geboren worden. De beperkte groei komt vooral door binnenlandse migratie, met een nadruk op verhuizingen binnen de regio. Tegelijkertijd is er sprake van een structurele krimptendens richting 2050, terwijl op landelijk niveau nog steeds lichte groei verwacht wordt – vooral door internationale migratie.

De vergrijzing verloopt in Aa en Hunze veel sneller en ingrijpender dan gemiddeld. In 2020 bestond al bijna de helft van de bevolking uit 65-plussers, tegenover circa 20% landelijk. In 2050 zal dit aandeel naar verwachting oplopen tot 65%, waarmee de vergrijzingsdruk aanzienlijk hoger is dan elders. Ook de ontgroening is duidelijk zichtbaar: het aandeel jongeren blijft laag, met gevolgen voor het draagvlak onder voorzieningen zoals onderwijs, sport en vervoer. De trend van huishoudverdunding sluit aan op het landelijke beeld. Ondanks de geringe bevolkingsgroei stijgt het aantal huishoudens door kleinere huishoudensformaties. De relatief hoge WOZ-waarde van woningen wijst op aantrekkingskracht op huishoudens

met hogere inkomens.

Tot slot is migratie een sleutelthema.

De gemeente maakt deel uit van een bredere regionale migratiedynamiek, met uitwisseling van inwoners tussen onder meer Groningen, Assen en Borger-Odoorn. Dit maakt het belangrijk om regionaal afgestemde beleidskeuzes te maken.

Kortom: de landelijke trends zijn duidelijk herkenbaar in Aa en Hunze, maar treden hier in sterkere of versnelde vorm op.

3.3 Wonen en woonomgeving

3.3.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

De verschillen tussen regio's, steden en binnensteden in Nederland blijven toenemen. De functionele regio waarbinnen mensen dagelijks reizen voor werk, school en voorzieningen ('daily urban system') breidt zich verder uit door toegenomen mobiliteit en digitalisering. Jongeren, alleenstaanden en kenniswerkers geven de voorkeur aan een dynamisch stedelijk woonmilieu, dicht bij voorzieningen en goed bereikbaar met openbaar vervoer en fiets. Tegelijkertijd trekken (jonge) gezinnen vaker uit de stad, op zoek naar betaalbare en ruime woningen. Deze trend wordt bevestigd door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), dat aangeeft dat vooral jongeren naar de grote steden verhuizen, terwijl mensen van dertig jaar en ouder de steden vaker verlaten (Bron: Planbureau voor de Leefomgeving).

De in paragraaf 3.2 beschreven demografische ontwikkelingen leiden tot een grotere behoefte aan diverse woningtypen en flexibiliteit om woningen aan te passen aan veranderende levensfasen. Volgens het WoonOnderzoek Nederland 2024 (WoON'24) is er een toenemende vraag naar woningen die geschikt zijn voor verschillende huishoudens, zoals starters, gezinnen en ouderen.

Hoewel het aantal auto's en afgelegde auto-kilometers blijft toenemen, is er een groeiende aandacht voor duurzame mobiliteitsoplossingen. Het Landelijk Reizigersonderzoek 2024 toont aan dat de afstanden voor woon-werkverkeer toenemen, vooral onder hoogopgeleide fulltime werkende mannen.

De kwaliteit van de woon- en leefomgeving speelt een steeds grotere rol in de keuze voor een woonplaats. Voor mensen met een lager inkomen is de betaalbaarheid van de woning een belangrijkere factor. Hoogopgeleiden en expats zijn flexibeler in het zoeken naar een passende woonlocatie en zijn bereid hiervoor langer te reizen naar hun werk. Lager opgeleiden zijn minder geneigd om langere afstanden voor woon-werkverkeer af te leggen, mede vanwege de kosten (Bron: Planbureau voor de Leefomgeving).

Een groene, aangename en gezonde woonomgeving wordt hoog gewaardeerd. Er is een toenemende behoefte aan verschillende woningtypologieën, deels ingegeven door

de levensfase van mensen en deels door persoonlijke voorkeuren op het gebied van architectuur en duurzaamheid. De traditionele rijen eenvormige woningen zijn minder in trek; diversiteit en 'eigenheid' worden gewaardeerd.

Met de toenemende globalisering en technologische ontwikkelingen wordt de eigen woonomgeving belangrijker. Mensen hebben behoefte aan een herkenbare, overzichtelijke en vertrouwde leefomgeving. De waardering voor cultuurhistorie neemt toe en bepaalt de 'leesbaarheid' en identiteit van stad en landschap, wat een onmisbaar anker vormt in het collectieve geheugen van onze samenleving (Bron: Sociaal Cultureel Planbureau).

3.3.2 Duiding voor Aa en Hunze

De landelijke trends in wonen – zoals de trek naar de stad, diversificatie van woonbehoeften, vergrijzing en de waardering van de leefomgeving – zijn in Aa en Hunze deels zichtbaar, maar kennen ook duidelijke afwijkingen.

Net als landelijk is er in Aa en Hunze een toenemende vraag naar diverse woningtypologieën. Ouderen wonen langer zelfstandig en jongeren stellen het samenwonen uit. Daardoor groeit het aantal huishoudens, ondanks een stabiel tot krimpend inwonertal. Dit sluit aan op de landelijke trend van huishoudverdunding (WoON'24). Een belangrijk verschil is dat Aa en Hunze geen trek naar de stad kent, maar juist te maken heeft met migratie uit steden als Groningen en Assen. Jongere gezinnen zoeken hier rust, ruimte en betaalbaarheid – waarden die ook landelijk aan belang winnen bij deze doelgroep (PBL, 2023).

Ook de vergrijzing is in Aa en Hunze veel sterker dan landelijk: bijna de helft van de inwoners is 65-plus. Dit heeft invloed op de woonbehoefte, de mobiliteit en de zorgvraag. De gemeente speelt hierop in met beleid voor levensloopbestendig wonen, herbestemming van panden en innovatieve woonvormen.

De waardering voor groene, gezonde en cultuurhistorische omgevingen is in Aa en Hunze vergelijkbaar met landelijke voorkeuren. De gemeente heeft hier een sterke positie in met het Nationaal Park Drentsche Aa, hunebedden en karakteristieke dorpsstructuren.

3.4 Economie en arbeidsmarkt

3.4.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

De Nederlandse economie is volop in beweging. Globalisering, digitalisering en geopolitieke onzekerheid zorgen voor kortere economische cycli en verschuivende concurrentievoordelen (ING, 2024). Bedrijven blijven mobiel en verplaatsen activiteiten om strategische redenen. Tegelijkertijd halen bedrijven hun productie weer terughalen naar het eigen land of naar Europa vanwege leveringszekerheid, controle en maatschappelijke druk op duurzame ketens (ABN AMRO, 2024). In deze veranderende

economie neemt de flexibiliteit van werk toe. Vooral in de dienstensector wordt tijd- en plaatsafhankelijk werken de norm. Toch blijft fysieke bereikbaarheid voor sectoren zoals logistiek en industrie essentieel (TNO, 2024). Tegelijk groeit de vraag naar aantrekkelijke woon- en leefomgevingen, met goede voorzieningen en bereikbaarheid, om arbeidskrachten aan te trekken (PBL, 2024).

Technologische ontwikkeling versnelt. Robotisering en automatisering vervangen routinematig werk, vooral in sectoren met hoge loonkosten. Dit raakt laaggeschoolde arbeid, maar creëert tegelijk nieuwe kansen voor technisch personeel en digitaal geschoolden (CBS, 2024). De krapte op de arbeidsmarkt maakt 'een leven lang ontwikkelen' noodzakelijk. Werknemers wisselen vaker van sector en opdrachtgeverschap, en scholing moet daar op inspelen (SER, 2024). Er ontstaan nieuwe economische kansen door verduurzaming, circulaire productie, technologische innovatie en een groeiende zorg- en vrijetijdseconomie. Deze sectoren combineren maatschappelijke meerwaarde met economisch perspectief (NBTC, 2024). Tegelijkertijd neemt de maatschappelijke ongelijkheid toe. Door baanpolarisatie verdwijnt het middensegment van de arbeidsmarkt geleidelijk, terwijl juist de boven- en onderkant groeien. Dit leidt tot grotere inkomensverschillen en vergroot de noodzaak voor toegankelijke praktijkgerichte opleidingen en betere begeleiding bij het vinden van passend werk (SCP, 2024).

In sectoren zoals de detailhandel zorgen vergrijzing, opvolgingsproblematiek en online winkelen voor verschuivingen. Leegstand in aanloopstraten neemt toe. Toch liggen er kansen voor fysieke winkels dichtbij woonwijken met een slimme combinatie van online en offline verkoop (ING, 2024).

3.4.2 Duiding voor Aa en Hunze

De landelijke trends van flexibilisering, vergrijzing, reshoring en opkomst van de 'Next Economy' zijn deels zichtbaar in Aa en Hunze, maar krijgen wel een eigen regionale invulling. In tegenstelling tot de landelijke toename van arbeidsparticipatie, daalde het aandeel werkenden in Aa en Hunze in 2024 licht naar 70,9%. Dat komt deels door de sterke vergrijzing: 28% van de inwoners is 65-plus (AlleCijfers.nl, 2024).

Hoewel reshoring, digitalisering en deel-economieën nationaal relevant zijn, speelt de 'Next Economy' in Aa en Hunze vooral via de duurzame plattelandseconomie, energietransitie en toeristische profilering. De combinatie van natuurlijke kwaliteiten, ondernemerschap en zorg voor leefbaarheid biedt lokaal aanknopingspunten om in te spelen op nationale ontwikkelingen.

3.5 Duurzaamheid

3.5.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

De transitie naar een duurzame economie en samenleving is nog steeds een van de meest ingrijpende ontwikkelingen van deze tijd. Om klimaatverandering te beperken tot maximaal 1,5 à 2 graden Celsius, moet de uitstoot van broeikasgassen sneller omlaag. Ondanks de voortgang, blijven extra inspanningen nodig om de doelen voor 2030 en 2050 te halen (PBL, 2024).

Deze transitie beïnvloedt vrijwel alle aspecten van ons dagelijks leven: wonen, werken, produceren, consumeren, mobiliteit en vrijetijdsbesteding. Daarbij gaat het niet om één verandering, maar om drie fundamentele, samenhangende transitie:

1. de energietransitie (van fossiel naar hernieuwbaar),
2. de overgang naar een circulaire economie (van wegwerp naar hergebruik),

3. en de eiwittransitie (minder dierlijke, meer plantaardige consumptie).

Deze veranderingen raken direct aan ruimtelijke keuzes, gedrag, gezondheid, economie en maatschappelijke verhoudingen. De uitvoering ligt deels lokaal, waardoor gemeenten een centrale rol vervullen in de energietransitie, woning-verduurzaming en mobiliteit (RVO, 2024).

De energietransitie vraagt om een snelle afbouw van aardgas en de opwek van zonne- en windenergie, gecombineerd met warmtenetten en slimme opslag. Tegelijk vergt het aanpassingen aan het elektriciteitsnet en betaalbaarheid voor bewoners. Ongelijkheid ligt op de loer: mensen met een hoger inkomen kunnen makkelijker investeren in verduurzaming dan mensen met een smalle beurs (TNO, 2024).

Klimaatverandering blijft voelbaar, ondanks mitigatie. Meer hittegolven, droogte en piekbuien vragen om klimaatadaptieve steden en dorpen. Dat betekent ruimte voor waterberging, verkoeling en schaduw. Ook de beschikbaarheid van schoon water komt vaker onder druk te staan (KNMI, 2023).

De biodiversiteit staat nog steeds onder druk. De natuur herstelt langzaam, maar versnippering, stikstofneerslag en exoten blijven bedreigingen. In steden biedt vergroening kansen, maar alleen als ook beheer en inrichting gericht zijn op soorten die zich daar kunnen handhaven (PBL, 2023). Klimaatverandering leidt bovendien tot nieuwe soorten (zoals rivierkreeft en duizendknoop), die kostbaar zijn om te bestrijden.

3.5.2 Duiding voor Aa en Hunze

De grote duurzaamheidstransities die landelijk worden ingezet – energietransitie, circulaire economie, eiwittransitie, klimaatadaptatie en biodiversiteitsherstel – zijn ook in Aa en Hunze zichtbaar, zij het met een eigen, plattelandsgerichte invulling.

De energietransitie krijgt in Aa en Hunze vorm binnen de Regionale Energie Strategie (RES) Drenthe, met een focus op hernieuwbare opwekking via zon en wind. Tegelijk stimuleert de gemeente lokale initiatieven, zoals energiecoöperaties, en ondersteunt zij inwoners via het Drents Energieloket bij het verduurzamen van hun woning en energiegebruik (Bron: aaenhunze.nl en drentsenergieloket.nl).

Ook op het gebied van circulaire economie zet de gemeente stappen. Door het stimuleren van afvalscheiding, hergebruik en lokale initiatieven rondom reparatie en ruil,

sluit Aa en Hunze aan bij de nationale doelstelling van een volledig circulaire economie in 2050 (aaenhunze.nl/circulaire_economie).

De eiwittransitie, nationaal gericht op het verminderen van dierlijke eiwitconsumptie, wordt lokaal nog niet expliciet opgepakt. In een gemeente met een sterke agrarische basis liggen hier kansen om mee te bewegen met de landelijke beweging richting meer plantaardige eiwitbronnen (groenkennisnet.nl).

Klimaatadaptatie is een urgent thema, zeker gezien de toenemende piekbuien en droogteperiodes. Aa en Hunze werkt aan maatregelen zoals het afkoppelen van regenwater, vergroening van de leefomgeving en het ontwikkelen van een Lokale Adaptatiestrategie om de fysieke omgeving beter bestand te maken tegen extreme weersomstandigheden (aaenhunze.nl/klimaatadaptatie).

Tot slot krijgt ook biodiversiteit aandacht. De gemeente voert ecologisch bermbeheer uit, bestrijdt invasieve exoten en stimuleert bewoners om bij te dragen aan een groenere leefomgeving, bijvoorbeeld met bloemenweides of insectenhôtels (aaenhunze.nl/biodiversiteit).

Waar de landelijke transitie zich richt op systeemverandering, vertaalt Aa en Hunze deze opgaven naar concrete, lokale maatregelen. Daarbij speelt de gemeente een actieve rol, in samenwerking met inwoners en partners in de regio.

3.6 Transitie landelijk gebied

3.6.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

Het Nederlandse buitengebied staat onder druk door grote maatschappelijke opgaven. Klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, energietransitie en de toekomst van de landbouw komen hier fysiek samen, en leiden tot veranderingen in het gebruik en de inrichting van het landelijk gebied.

De stikstofproblematiek blijft urgent, vooral nabij Natura 2000-gebieden. Hoewel de neerslag van stikstof licht is gedaald, ligt deze op veel plekken nog te hoog voor natuurherstel (RIVM, 2024). De landelijke ambitie is om de stikstofuitstoot sterk te reduceren voor 2030. Dit leidt tot een versnelde afbouw van intensieve veehouderij, waarbij boeren worden gestimuleerd te stoppen of te verduurzamen (NOS, 2024; VNG, 2023).

Steeds meer agrariërs stoppen, door stijgende kosten, gebrek aan opvolging en maatschappelijke druk. Dit resulteert in een toename van leegstaande erven en stallen. Herbestemming naar wonen, recreatie of natuur is mogelijk, maar vereist een zorgvuldig ruimtelijk en sociaal proces (VNG, 2023).

Het buitengebied levert een grote bijdrage aan de energietransitie. Zonne- en windparken worden veelal buiten de stad gerealiseerd, evenals infrastructuur voor warmte en opslag (PBL, 2024). Daarnaast zijn maatregelen nodig tegen droogte, hitte en wateroverlast, zoals waterberging en landschapsherstel ([Klimaatadaptatienederland.nl](https://klimaatadaptatienederland.nl), 2024).

Het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen staat onder toenemende druk. Er is een trend richting biologische en natuurinclusieve landbouw, waarbij innovatie en kennisdeling centraal staan (WUR, 2024).

De belangstelling voor wonen op het platteland neemt toe. Rust, ruimte en natuur worden gewaardeerd, zeker sinds de coronapandemie. Dit brengt druk op de schaarse ruimte met zich mee en vraagt om een zorgvuldige afweging van functies in het buitengebied (PBL, 2024).

3.6.2 Duiding voor Aa en Hunze

De landelijke trends in het buitengebied zijn ook in Aa en Hunze zichtbaar, maar krijgen een eigen, rurale invulling. Net als elders in Nederland staat de landbouw in Aa en Hunze onder druk door stikstofreductiedoelen. Ook is in de gemeente Aa en Hunze er een duidelijke trend waarbij agrariërs hun activiteiten beëindigen, wat resulteert in vrijkomende agrarische gronden en gebouwen. De gemeente stimuleert kringlooplandbouw en duurzame bedrijfsvoering, in lijn met de landelijke transitie naar een vitaal landelijk gebied.

Aa en Hunze draagt bij aan de Regionale Energie Strategie (RES) Drenthe, met een focus op zonne-energie.

De gemeente werkt aan klimaatadaptatie door het ontwikkelen van een Lokale Adaptatie Strategie (LAS). Maatregelen zoals het afkoppelen van regenwater en het aanleggen van waterbergingsgebieden, zoals bij de Oude Weer, zijn gericht op het omgaan met droogte en wateroverlast.

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen is een aandachtspunt. Waterschap Hunze en Aa's meet regelmatig normoverschrijdingen in het oppervlaktewater (Bron: Nieuwe Oogst).

De vraag naar wonen in het buitengebied neemt toe. De gemeente ontwikkelt een afwegingskader voor woningbouw om zorgvuldig om te gaan met de ruimte, waarbij de vitaliteit van dorpen en de kwaliteit van het landschap centraal staan.

3.7 Leefbaarheid, voorzieningen en bereikbaarheid

3.7.1 Landelijke trends en ontwikkelingen

Plattelandsgemeenten in Nederland staan voor een aantal structurele uitdagingen op het gebied van leefbaarheid. Uit onderzoek blijkt dat verschillende trends hierbij een grote rol spelen. In veel dorpen verdwijnen basisvoorzieningen zoals scholen, winkels en huisartsenposten. Dit komt onder meer door schaalvergroting, veranderend consumentengedrag en beperkte financiële ruimte. Ook de bereikbaarheid staat onder druk. De afstand tot essentiële voorzieningen zoals ziekenhuizen, voortgezet onderwijs en treinstations is in niet-stedelijke gebieden gemiddeld twee tot vijf keer groter dan in sterk stedelijke gebieden. Tegelijkertijd is het openbaar vervoer versoberd, wat vooral problematisch is voor minder mobiele groepen zoals jongeren en ouderen.

Daarnaast is, zoals eerder in dit hoofdstuk aangegeven, sprake van toenemende vergrijzing en ontgroening. Veel dorpen op het platteland kennen een hoog aandeel 70-plussers en een uitstroom van jonge gezinnen. De vraag naar passende woningen en zorg groeit, terwijl het aanbod achterblijft. Op het gebied van werkgelegenheid is het beeld gemengd. Hoewel het aandeel werkenden op het platteland hoger ligt dan in de stad, blijven de inkomens gemiddeld achter. Vooral krimpregio's in Noord-Nederland hebben een zwakkere economische structuur.

De sociale cohesie is vaak nog sterk. Dorpen kenmerken zich door veel nabuurschap, zelforganisatie en een actief verenigingsleven. Tegelijk neemt de bereidheid tot vrijwilligersinzet af en worden sociale netwerken minder vanzelfsprekend. Ten slotte staat ook het veiligheidsgevoel onder druk. Bewoners ervaren relatief weinig overlast, maar zijn minder tevreden over de politie en handhaving. Ondermijning, zoals drugs-criminaliteit en misbruik van leegstaande gebouwen, komt steeds vaker voor.

3.7.2 Duiding voor Aa en Hunze

In de Trendstudie voor P10- en K80-gemeenten wordt Aa en Hunze specifiek genoemd als een representatieve plattelandsgemeente die op meerdere terreinen voor structurele uitdagingen staat. Vooral de beschikbaarheid van voorzieningen, de bereikbaarheid van essentiële functies en de gevolgen van vergrijzing vragen om een gerichte aanpak. Wat betreft bereikbaarheid geldt dat inwoners van Aa en Hunze gemiddeld op zes tot twaalf kilometer afstand wonen van voorzieningen zoals voortgezet onderwijs en ziekenhuizen. Dit komt overeen met de landelijke situatie in niet-stedelijke gebieden, maar vormt voor veel bewoners wel een praktische belemmering. Zeker voor

mensen zonder eigen vervoer, zoals jongeren, ouderen of mensen met een beperking, zijn deze afstanden niet vanzelfsprekend te overbruggen. Tegelijkertijd is het openbaar vervoersaanbod beperkt en afgenomen in de afgelopen jaren. Hierdoor is de auto in de meeste gevallen onmisbaar om volwaardig te kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven.

Ook op het gebied van het voorzieningenniveau is sprake van afname. In veel dorpen binnen de gemeente zijn winkels, bankfilialen en zorgvoorzieningen verdwenen. Dit maakt bewoners afhankelijk van omliggende grotere kernen voor hun dagelijkse behoeften. Toch is er ook een positief element: in veel dorpen zijn nog wel dorpshuizen of multifunctionele accommodaties aanwezig. Deze locaties vervullen een belangrijke sociale functie als ontmoetingsplek en dragen daarmee bij aan het behouden van onderlinge betrokkenheid en leefbaarheid.

De demografische situatie van Aa en Hunze wordt gekenmerkt door een dubbele vergrijzing. Niet alleen neemt het aandeel ouderen toe, maar ook de gemiddelde leeftijd stijgt. Daar tegenover staat een beperkte instroom van jonge huishoudens. Jongeren trekken vaak weg om te studeren of werken elders. Dit leidt tot druk op de woningmarkt, vooral als het gaat om passende, levensloopbestendige woningen en zorgvoorzieningen. Tegelijkertijd nemen zorgtaken voor de oudere bevolking toe, terwijl het beschikbare netwerk van mantelzorgers kleiner wordt.

4

Leefomgevingsfoto

Dit hoofdstuk beschrijft de huidige situatie van de fysieke leefomgeving. Voor de leefomgevingsfoto zijn zoveel mogelijk de gegevens voor de gemeente Aa en Hunze gebruikt.

Deze leefomgevingsfoto vormt de basis voor periodieke monitoring en evaluatie. Door deze leefomgevingsfoto namelijk regelmatig te actualiseren, worden trends in indicatoren zichtbaar. Deze trends kunnen helpen om beleid aan te passen of nieuwe accenten te leggen. Daarnaast dient dit hoofdstuk als basis voor een eventueel verplicht MER (Milieueffectrapport) of OER (Omgevingseffectrapport). De leefomgevingsfoto kan, indien nodig, worden aangevuld met een beschrijving van de autonome ontwikkeling. Dit geeft de referentiesituatie die later vergeleken kan worden met het voorgenomen beleid in de Omgevingsvisie.

4.1 Toekomstbestendige fysieke leefomgeving

4.1.1 Natuur

[4.1.1.1 Natuurnetwerk Nederland](#)

Binnen de gemeente Aa en Hunze liggen diverse gebieden die deel uitmaken van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Belangrijke gebied zijn het Drentsche Aa-gebied en het Hunzedal, die zich beide uitstrekken over meerdere gemeenten. Deze gebieden omvatten complete bekensysteem met oorspronggebieden, bovenlopen, middenlopen en benedenlopen.

In de gemeente Aa en Hunze zijn projecten gestart om het NNN uit te breiden en te versterken. Een voorbeeld is de herinrichting van natuurgebied De Branden, waar 240 hectare nieuwe natuur wordt ontwikkeld. Dit project zorgt voor een natuurlijke verbinding tussen De Branden en het Drouwenerzand.

Net als in andere delen van Nederland staan de natuurgebieden in Aa en Hunze voor uitdagingen zoals verdroging en verzuring. Deze problemen beïnvloeden de kwaliteit van de natuur en vereisen voortdurende aandacht en maatregelen om de biodiversiteit te behouden en te herstellen.

4.1.1.2 Natura 2000-gebieden

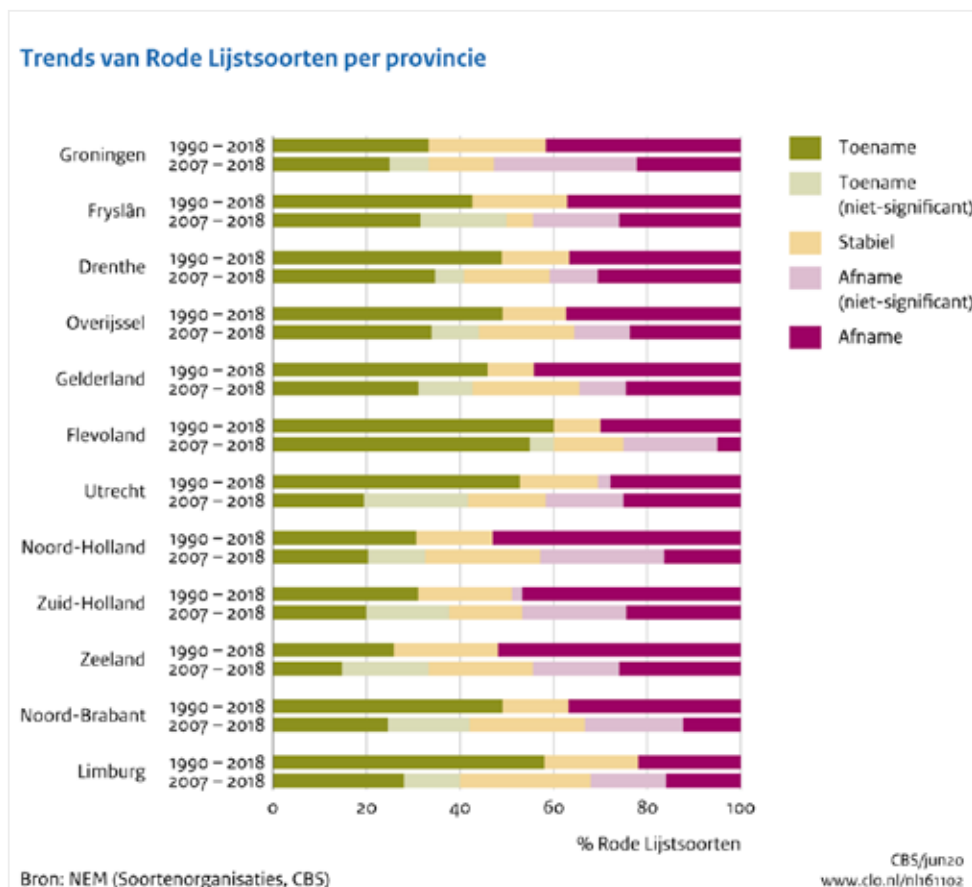
De provincie Drenthe kent 14 Natura 2000-gebieden, waarvan 12 te maken hebben met overbelasting door stikstof (Bron: provincie Drenthe). De volgende drie Natura 2000-gebieden zijn relevant voor de gemeente Aa en Hunze:

- 1) Drouwenerzand. Dit gebied ligt voor het overgrote deel in de gemeente Borger-Odoorn. Slechts een klein gedeelte ligt in Aa en Hunze;
- 2) Elperstroom. Dit gebied ligt grotendeels in Midden-Drenthe. Nabij Schoonloo ligt een kleine uitloper in Aa en Hunze;
- 3) Drentsche Aa-gebied. Dit gebied loopt van zuid naar noord door de gemeente. Dit vormt de aanleiding om een paar woorden aan dit gebied te wijden. De belangrijkste knelpunten voor het

Drentsche Aa-gebied zijn:

- Te hoge stikstofdepositie hetgeen leidt tot verzuring en vermesting van de bodem.
- Ontginningen, de aanleg van productiebossen en intensivering van de landbouw hebben geleid tot een daling van de grondwaterstand, wat negatieve gevolgen heeft voor vochtige natuurtypen (verdroging).
- Verontreiniging en veranderingen in de waterhuishouding beïnvloeden de ecologische waarde van het gebied (waterkwaliteit).

Deze factoren veroorzaken een negatieve trend in de kwaliteit van diverse habitat-typen en soorten binnen het Natura 2000-gebied.

Figuur 4.1 – Trend Rode lijst soorten 1990 - 2018

4.1.1.3 Biodiversiteit

De Nederlandse Living Planet Index (LPI) (WWF, 2023) toont aan dat de natuur in Nederland onder grote druk staat. Sinds 1990 zijn vogels, zoogdieren en dagvlinders kenmerkend voor het agrarisch gebied gemiddeld genomen achteruit gegaan. Van de 47 soorten zijn 29 soorten achteruitgaan. Met name de dagvlinders en de broedvogels zijn als groep achteruitgegaan. Bij de das en hamster hebben zich in de periode van af 1990 duidelijk positieve ontwikkelingen voorgedaan. Kleine marterachtigen (wezel, hermelijn) zijn afgenomen, evenals de haas. Voornaamste oorzaken voor deze achteruitgang zijn het agrarisch gebied zijn intensivering en productieverhoging die leiden tot vermessing en verdroging.

In de open natuurgebieden zijn kenmerkende soorten zoogdieren, broedvogels, reptielen, libellen en vlinders sinds 1990 met gemiddeld 50% afgenomen. In de bossen is sinds 2012, maar de laatste 12 jaar een matige toename waar te nemen.

Tussen 2007 en 2018 laat ongeveer 31 procent van de Rode Lijst-soorten in Drenthe een significante afname zien in populatiegrootte, terwijl circa 35 procent een significante toename vertoont. Voor 60 procent van de Rode Lijst-soorten is de populatiegrootte stabiel of positief ontwikkeld in deze periode.

4.1.2 Bodem, water en klimaat

4.1.2.1 Bodem

De gemeente Aa en Hunze kent een gevarieerde bodemopbouw die nauw samenhangt met de ontstaansgeschiedenis van het gebied. In de beekdalen van onder andere de Drentsche Aa en de Hunze komen enige beekdalgronden voor. Buiten deze beekdalen domineren kalkarme fijne zandgronden, lokaal afgewisseld met moerige gronden.

In de veengebieden, zoals het Bargerveen, zijn laagveengronden aanwezig, soms in combinatie met zand- of moerige gronden.

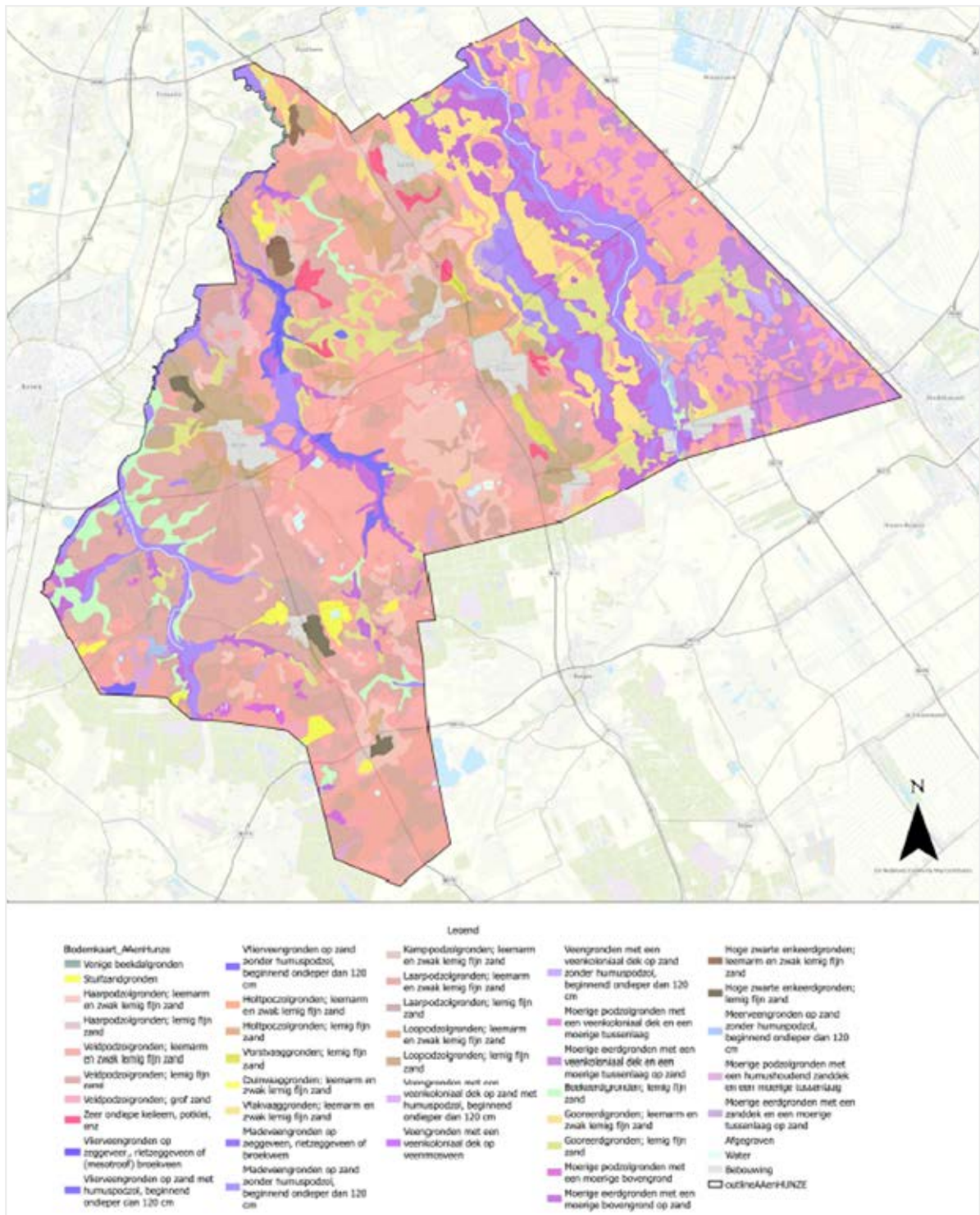
Bodemleven/kwaliteit

De bodemkwaliteit in de gemeente Aa en Hunze wordt bepaald door zowel chemische als biologische factoren. De bodem vormt de basis voor het ecosysteem, waarbij meer dan een kwart van de wereldwijde biodiversiteit in de grond leeft. Een rijk bodemleven is essentieel voor functies zoals voedselproductie, waterberging, waterzuivering, klimaatregulatie en natuurlijke plaagbestrijding.

Stressfactoren voor het bodemleven

- Bodemverstoring: activiteiten zoals graafwerkzaamheden, bodembewerking voor gewasrotatie en beheerwerkzaamheden kunnen het bodemleven verstoren. Een gebrek aan begroeiing kan leiden tot erosie van de vruchtbare bovenlaag, waardoor essentiële nutriënten verloren gaan.
- Bodemverdichting: oorzaken van verdichting zijn onder andere bestrating, betreding (bijvoorbeeld tijdens evenementen) en het gebruik van zwaar materieel bij bouwprojecten. Verdichting vermindert de hoeveelheid zuurstof in de bodem, wat schadelijk is voor plant wortels en bodemorganismen. Daarnaast belemmert het de wortelgroei door verhoogde weerstand in de bodemlagen.

In stedelijke gebieden van de gemeente Aa en Hunze kan bodemverdichting optreden door infrastructuur en menselijke activiteiten. In landelijke gebieden kan intensief agrarisch gebruik, met inzet van zwaar materieel en frequente bodembewerking, de bodemkwaliteit beïnvloeden. Het is daarom belangrijk om duurzaam bodembeheer toe

Figuur 4.2 – Bodemkaart Nederland (Bron: Atlasleefomgeving)

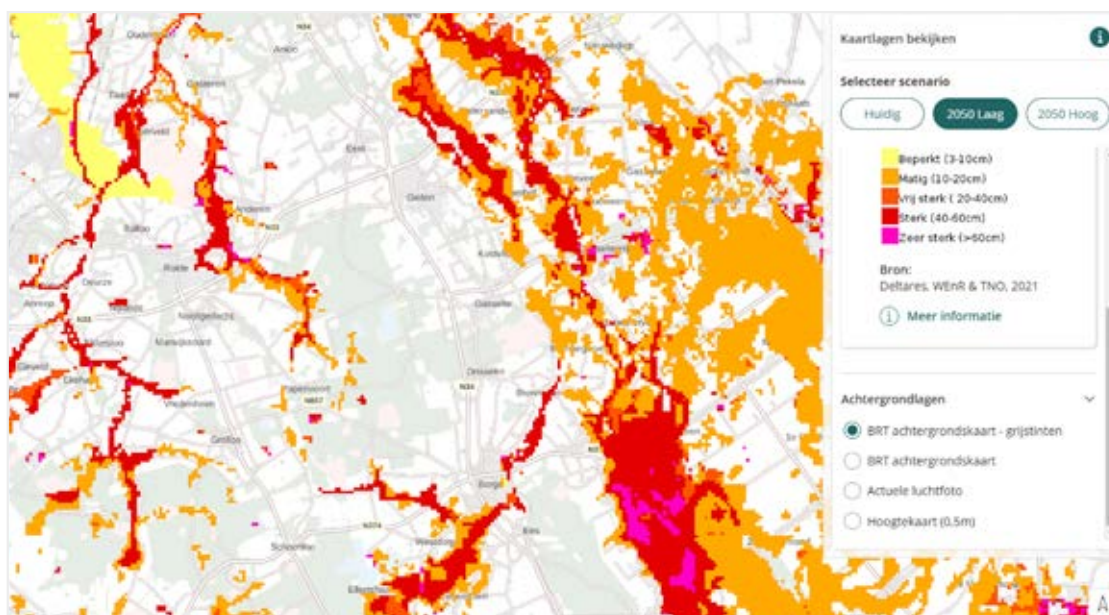
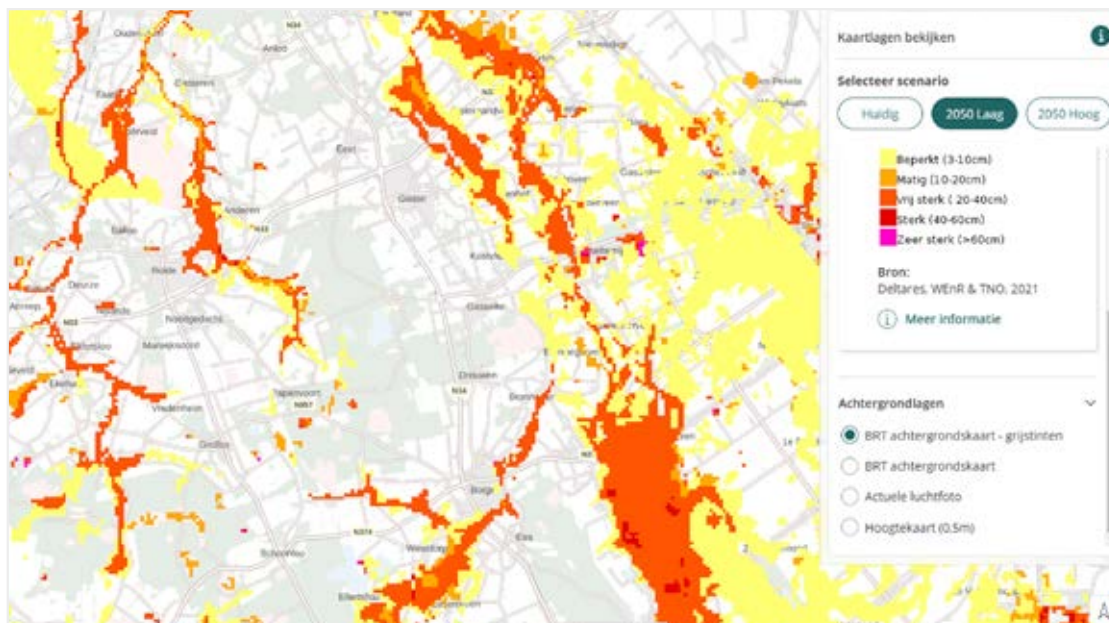
te passen om de biologische en chemische kwaliteit van de bodem te behouden en te verbeteren.

Bodemdaling

De Klimaat-effectatlas toont de verwachte bodemdaling in de periodes 2020-2050 en 2020-2100. Bij het opstellen van deze kaart

zijn drie oorzaken van bodemdaling meegenomen: ontwatering van slappe gronden zoals veen en klei, winning van delfstoffen zoals aardgas en zout uit diepe lagen, en het belasten van slappe gronden.

Binnen Aa en Hunze treedt een beperkte tot vrij sterke bodemdaling op voor de periode

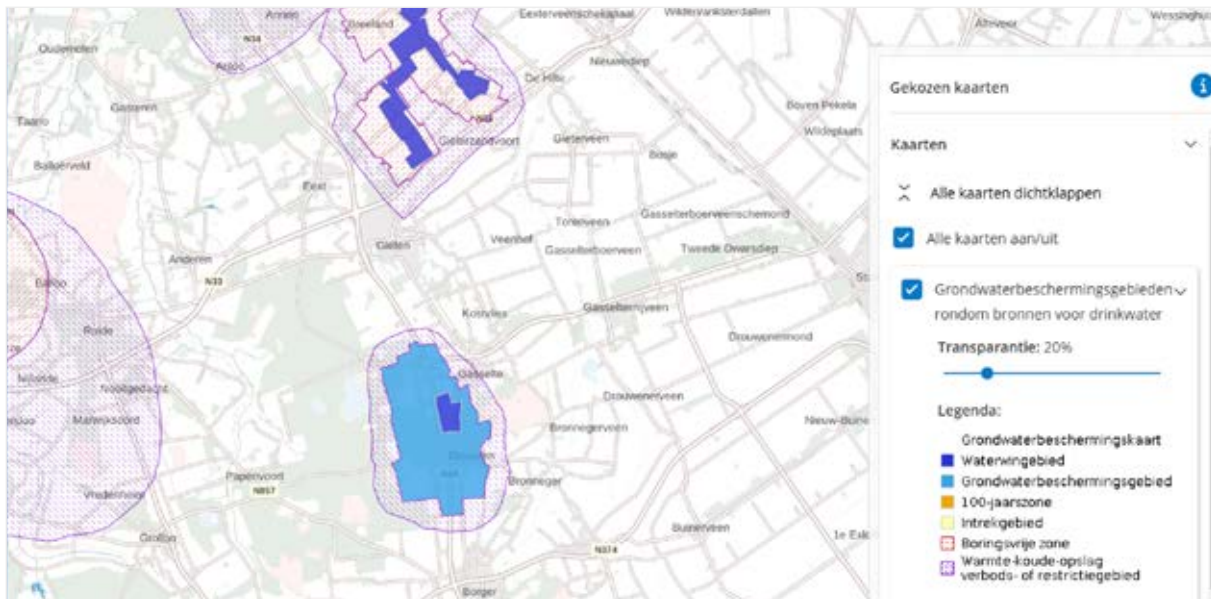
2050. In de periode 2100 wordt de bodemdaling plaatselijk doorgezet tot een (zeer) sterke bodemdaling. Op de locaties waar deze bodemdaling wordt verwacht zijn veenlagen aanwezig. Door ontwatering van veen vindt op die plaatsen oxidatie plaats, hetgeen leidt tot bodemdaling.

4.1.2.2 Water

Waterkwantiteit

Breevenen

Ten noordoosten van Gieten is een waterwingebied gelegen, met een daarbij behorende grondwaterbeschermingsgebied (waterwingebied Breevenen). Het aangewe-

Figuur 4.5 – Grondwaterbeschermingsgebieden (bron: Atlasleefomgeving)

zen reservegebied ligt ten noordoosten van Annen (Kastelenakkers).

Drentsche Aa

Het grondwaterbeschermingsgebied van de Drentsche Aa ligt gedeeltelijk in de gemeente Aa en Hunze. Dit beschermingsgebied is aangewezen als het grondwaterbeschermingsgebied Drentsche Aa om de oppervlaktewaterkwaliteit extra te beschermen.

Gasselte

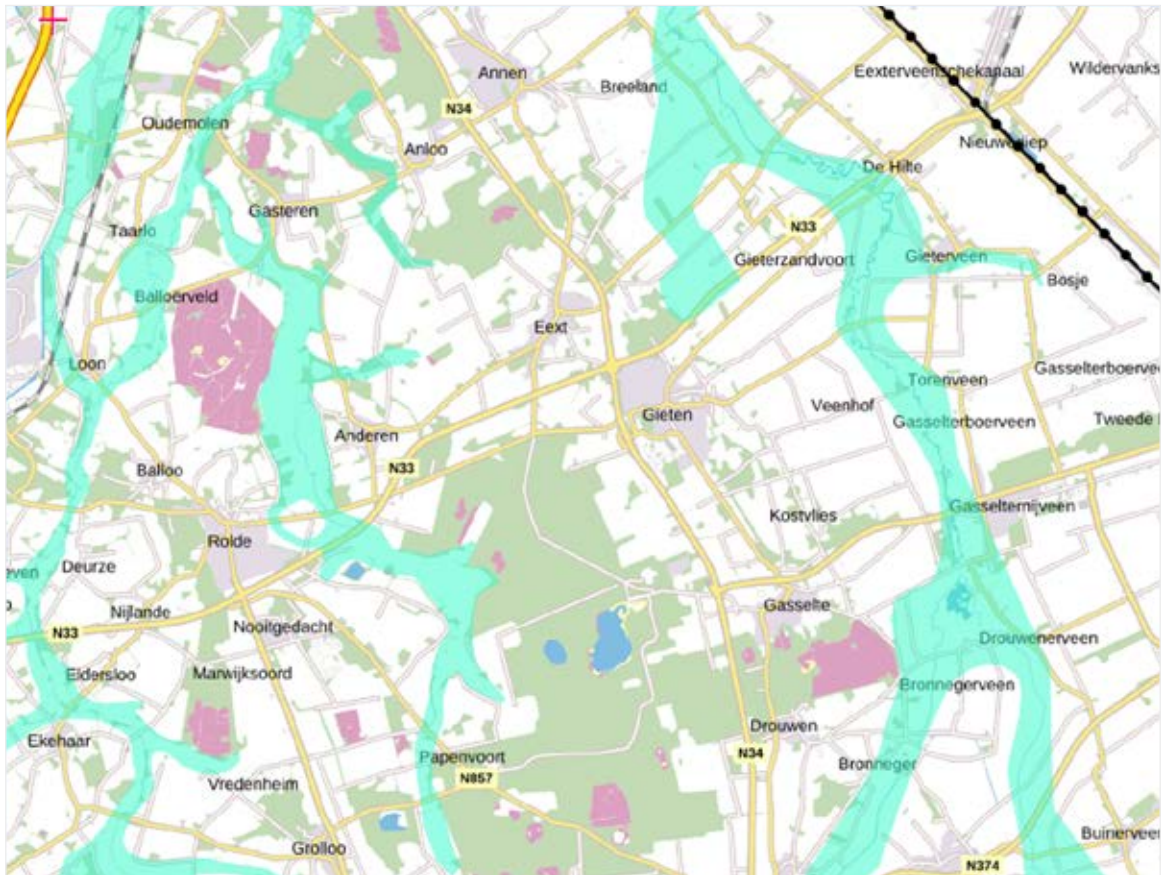
Het waterwingebied wingebied Gasselte ligt op de Hondsrug ten zuiden van de kom van Gasselte. Het waterwingebied Gasselte is ruim 52,5 ha groot en heeft 11 in werking zijnde winputten. Behalve waterwingebied kent Gasselte ook een grondwaterbeschermingsgebied.

De gemeente Aa en Hunze beschikt over een uitgebreid netwerk van watergangen, essentieel voor de aan- en afvoer van water en het waarborgen van een goed functionerend watersysteem. Het beheer van deze watergangen valt onder de verantwoorde-

lijkheid van Waterschap Hunze en Aa's. De watergangen binnen het beheergebied van Waterschap Hunze en Aa's zijn geclassificeerd op basis van hun functie en belang:

- Primaire watergangen: deze hoofdwatertgangen zijn cruciaal voor de waterafvoer en zijn doorgaans breder en dieper dan andere watergangen.
- Secundaire en tertiaire watergangen: deze kleinere watergangen ondersteunen het hoofdwatersysteem en dragen bij aan lokale waterafvoer en -aanvoer.

Zowel in de landelijke als bebouwde gebieden van Aa en Hunze zijn watergangen van groot belang voor de drooglegging en het waterbeheer van agrarische percelen. Het stelsel van kavelsloten is vaak aangesloten op het hoofdwatersysteem van het waterschap via primaire watergangen. Dit zorgt voor een efficiënte waterafvoer en -aanvoer, essentieel voor de landbouwproductie.

Figuur 4.6 – Beekdalen (bron: Omgevingsverordening Drenthe)

Waterkwaliteit

Binnen het beheergebied van Waterschap Hunze en Aa's zijn 16 waterlichamen aangewezen onder de Kaderrichtlijn Water (KRW), waaronder beken, kanalen en meren. Ook in de gemeente Aa en Hunze zijn waterlichamen aanwezig die onder de KRW vallen. Deze waterlichamen worden regelmatig beoordeeld op hun chemische en ecologische kwaliteit. Uit een tussenevaluatie in 2024 blijkt dat de inspanningen van het waterschap positieve effecten hebben op de waterkwaliteit. Ondanks de geboekte vooruitgang blijven er ook op de middellange termijn uitdagingen bestaan, zoals het verminderen van nutriëntenbelasting en het verbeteren van de ecologische diversiteit. Het waterschap heeft sinds 2010 diverse maatregelen genomen, waaronder het herstel van beken, de aanleg natuurvriendelijke oevers en het oplossen van knelpunten voor

vismigratie. Daarnaast zijn er maatregelen getroffen op rioolwaterzuiveringsinstallaties en is het onderhoud van watergangen aangepast.

Ook de gemeente heeft diverse maatregelen genomen om de waterkwaliteit te verbeteren, zoals het verminderen van riooloverstorten via afkoppelen van regenwater en aanleg van vuilwaterbergingen. In samenwerking met het waterschap nemen we deel aan gebiedsprocessen en onderzoeken, zoals het Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa en het afkoppelplan voor Gasselte. Ook bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en in ons nieuwe water- en rioleringsplan betrekken we het waterschap tijdig. Tot slot benutten we kansen voor natuurvriendelijke oevers en stemmen we de omgevingsvisie inhoudelijk af met het waterschap.

4.1.2.3 Klimaat

Hitte en droogte

De toenemende droogte in de zomermaanden vergroot de kans op een tekort aan neerslag. Dit droogteverschijnsel wordt gemeten aan de hand van het potentieel maximaal neerslagtekort. Volgens de huidige data van het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) varieert dit tekort momenteel tussen de 30 en 90 millimeter.

Uit het onderzoeksrapport 'De hittebestendige stad' blijkt dat het essentieel is dat er binnen een straal van 300 meter van elke woning een koele plek beschikbaar is. In de huidige situatie voldoen de dorpskernen in de gemeente Aa en Hunze aan deze afstand.

Regenwateroverlast

Vanwege klimaatverandering worden we steeds vaker geconfronteerd met extreme regenbuien. Deze intense neerslag kan leiden tot een toename van wateroverlast en overbelasting van het gemengde rioolstelsel. De verwachte hoeveelheid water die bij een dergelijke regenbui op straat kan blijven staan, is in kaart gebracht voor een bui die in

het huidige klimaat statistisch gezien eens in de 100 jaar voorkomt. In stedelijke gebieden resulteert zo'n hevige bui in een waterstand van ongeveer 1 tot 5 centimeter op straat. Deze wateroverlast kan schade aan gebouwen veroorzaken en, indien het water lange tijd blijft staan, kan het regenwater zich vermengen met rioolwater. Dit verhoogt het risico op de verspreiding van ziektes.

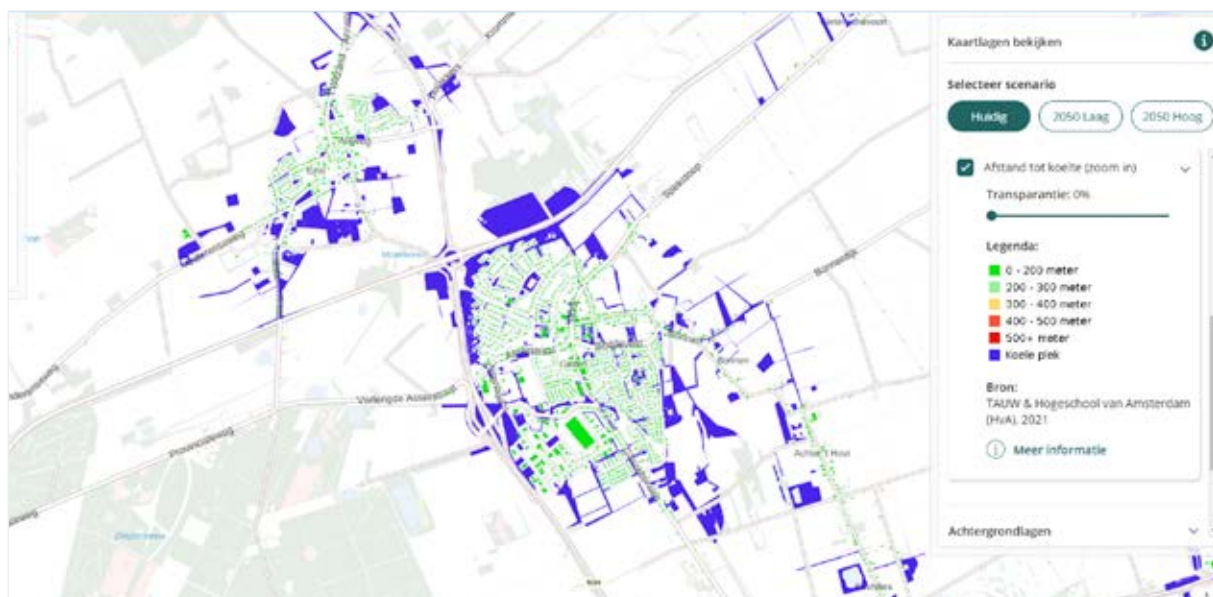
Waterveiligheid

De Klimateffectatlas laat zien dat de gemeente Aa en Hunze in de huidige situatie niet kwetsbaar is voor overstromingen.

4.1.3 Landschap en openbare ruimte

Landschap en cultuurhistorie

De gemeente Aa en Hunze kent een rijke en gevarieerde geschiedenis die teruggaat tot de prehistorie. Het gebied is bekend om de hunebedden, die getuigen van vroege bewoning door de Trechterbekercultuur. Deze megalithische grafmonumenten zijn verspreid over de gemeente en vormen een belangrijk onderdeel van het culturele erfgoed van gemeente en regio.

Figuur 4.7 – Afstand tot koelte (bron: Klimateffectatlas)

Figuur 4.8 – Water op straat na een extreme bui, uitsnede Gieten (bron: Klimateffectatlas)

Het landschap van Aa en Hunze (zie voor een uitgebreide beschrijving hoofdstuk 2) wordt gekenmerkt door een diversiteit aan natuurlijke elementen, waaronder uitgestrekte heidevelden, bossen, beekdalen en veengebieden. De Hondsrug, de lange zandrug die van noord naar zuid door Drenthe loopt, speelt een prominente rol in het landschap van Aa en Hunze. Deze zandrug biedt een drogere ondergrond en was historisch gezien aantrekkelijk voor bewoning en landbouw. De aanwezigheid van esdorpen, zoals Gieten en Anloo, weerspiegelt deze historische ontwikkeling. Deze dorpen worden gekenmerkt door hun open essen, omringd door es-randbeplanting en kleinschalige agrarische percelen.

In de loop van de middeleeuwen en de daaropvolgende eeuwen werden veel van de lager gelegen veengebieden ontgonnen voor landbouw. Deze ontginningen leidden tot de vorming van het kenmerkende slagenlandschap, met zijn lange, smalle percelen die haaks op de ontginningsassen liggen. Deze landschappen zijn nog steeds duidelijk herkenbaar in delen van de gemeente. Het cultuurhistorische belang van Aa en Hunze wordt verder versterkt door de

aanwezigheid van diverse beschermde monumenten en historische bouwwerken. Zo zijn er verschillende middeleeuwse kerken en oude boerderijen die de rijke geschiedenis van de gemeente illustreren.

Archeologische- en aardkundige waarden

Op basis van de landschappelijke ondergrond en de bekende archeologische waarden is een vlakdekkende gemeentelijke verwachtingskaart opgesteld. Onderscheid wordt gemaakt tussen een hoge, middelhoge en een lage verwachting. Daarbinnen wordt een nadere onderverdeling gemaakt tussen de essen en beekdalen. De verwachtingswaarden geven een indicatie van de kans op het aantreffen van archeologische resten. In het bijzonder op de hoger gelegen zandgronden, zoals de Hondsrug, kunnen archeologische resten uit diverse historische perioden worden aangetroffen.

De hoogste verwachting op archeologische vondsten in Aa en Hunze is verbonden met de hunebedden en de omliggende gebieden, die sporen van bewoning en rituele activiteiten uit de prehistorie bevatten. Daarnaast hebben de esdorpen en de oude agrarische landschappen, zoals die rondom Anloo en

Rolde, een hoge archeologische waarde vanwege hun lange bewoningsgeschiedenis. Beekdalen en veengebieden in de gemeente hebben een middelhoge archeologische verwachting, gezien de mogelijkheid dat hier resten van oude nederzettingen of gebruikssporen aanwezig zijn.

De gemeente Aa en Hunze herbergt meerdere bekende archeologische monumenten. Naast de hunebedden zijn er ook locaties met sporen van middeleeuwse bewoning die van archeologisch belang zijn.

4.2 Economische omgeving

4.2.1 Economische vitaliteit

De gemeente Aa en Hunze heeft een totale oppervlakte van bijna 28.000 hectare. Hiervan is 972 hectare bebouwd. Deze bebouwde oppervlakte omvat woonterrein (753 hectare), detailhandel en horeca (13 hectare), openbare voorzieningen (17 hectare), sociaal-culturele voorzieningen (79 hectare) en bedrijventerrein (109 hectare). Ongeveer 600 hectare wordt gebruikt voor verkeersdoeleinden. Recreatieterreinen beslaan 569 hectare. Een groot deel van het gemeentelijk grondgebied, namelijk 6.628 hectare, bestaat uit bos en natuurlijke terreinen. Het merendeel van de gemeente, 18.749 hectare, is in gebruik voor agrarische doeleinden. Tot slot zijn er de semi-bebouwde terreinen als begraafplaatsen en delfstoffenwinning (91 hectare) en binnenwater (281 hectare) (Bron: Statline, Bodemgebruik; uitgebreide gebruiksvorm, per gemeente, peiljaar 2017).

In het agrarische gebied is circa 2.107 hectare bestemd voor akkerbouw (481 ha akkerbouwgroenten en 1.626 ha granen), verdeeld over 120 akkerbouwbedrijven. De tuinbouw op open grond beslaat ongeveer 30 hectare, en er zijn geen bedrijven actief in de glastuinbouw. Het grootste deel van het agrari-

sche gebied wordt gebruikt als grasland en voor groenvoedergewassen, met in totaal ruim 5.656 hectare. Deze verdeling sluit aan bij de aanwezigheid van veel rundvee, met de nadruk op melkproductie. Er zijn 170 bedrijven gericht op graasdieren. Binnen de gemeente zijn ook bedrijven met kippen en varkens aanwezig, al blijft dit aantal beperkt. Er zijn geen bedrijven die kalkoenen, konijnen of edelpelsdieren houden. (bron: Statline, Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik, naar gemeente, peiljaar 2024).

De huidige situatie van economische vitaliteit is beoordeeld aan de hand van het aantal banen, bedrijven en de arbeidsparticipatie. De gemeente Aa en Hunze telt een totale beroeps- en niet-beroepsbevolking¹ van 18.730 personen (15 – 75 jaar). Van dit aantal heeft 12.940 betaald werk, oftewel 69%. De arbeidsparticipatie is het hoogst in Eexterveen (80%) en het laagst in Schipborg (59%).

Circa 10.485 personen zijn in loondienst (57% met een vaste aanstelling, 23% een flexibele arbeidsrelatie), 2.486 zijn zelfstandige (19%). (Bron: Statline, Arbeidsdeelname; wijken en buurten, 2022).

De meeste banen zijn in de commerciële dienstverlening (46%), gevolgd door de niet-commerciële dienstverlening (42%), nijverheid en energie (11%) en landbouw (2%). (Bron: Statline, Regionale kerncijfers Nederland, 2023).

¹ De niet-beroepsbevolking bestaat voor het overgrote deel uit mensen die niet recent naar betaald werk hebben gezocht én niet direct beschikbaar zijn om te gaan werken. Het gaat vooral om scholieren en studenten, mensen die zorgen voor gezin of huishouden, arbeidsongeschikten en gepensioneerden.

Tussen 2015 en 2025 is het aantal bedrijven in Aa en Hunze licht gegroeid. Vooral in de bouw, specialistische zakelijke diensten en zorgsector zien we een duidelijke toename. De bouw groeide van 200 naar 300 bedrijven, en de zakelijke dienstverlening bijna verdubbelde. Ook de horeca en cultuursector lieten groei zien, wat kan wijzen op een breder economisch profiel. In sectoren zoals landbouw, industrie en gezondheidszorg is het aantal bedrijven relatief stabiel gebleven. Opvallend is de afname van bedrijven in het openbaar bestuur. De cijfers tonen een verschuiving naar diensten en kleinschalige bedrijvigheid in het buitengebied (Bron: Statline, Vestigingen van bedrijven; bedrijfstak, gemeente).

Het werkloosheidspercentage bedraagt 2,7 procent. Dit is onder het landelijk gemiddelde van 3,6

Het opleidingsniveau van inwoners tussen de 15-75 bedraagt 24% laag, 45% middelbaar

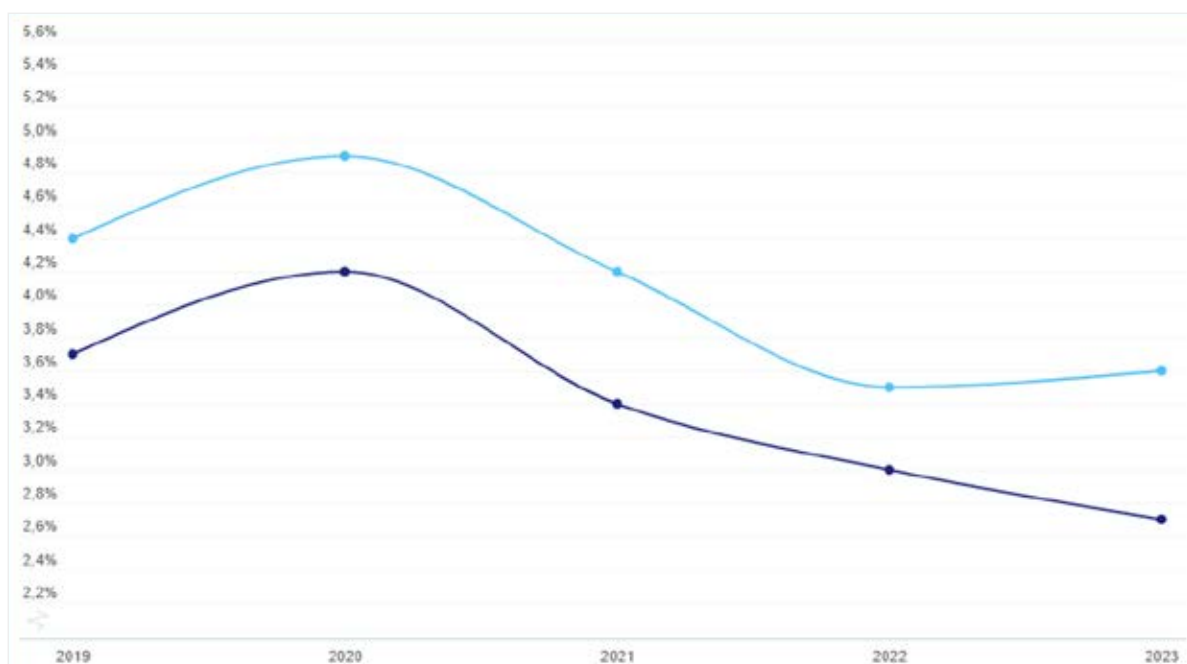
en 31% procent hoog (Bron: Bevolking 15 tot 75 jaar; opleidingsniveau, wijken en buurten, 2022). Het gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden bedraagt 39.700 euro/jaar in 2022. Dit is ruim lager dan het landelijk gemiddelde.

4.2.2 Ruimtelijke economische structuur

Mobiliteit

De gemeente Aa en Hunze wordt gekenmerkt door een landelijke omgeving, wat invloed heeft op de mobiliteitspatronen. De N33 en N34 fungeren als belangrijke verkeersaders die niet alleen de lokale dorpen verbinden, maar ook een cruciale rol spelen in de toegang tot grotere stedelijke gebieden. Ondanks de landelijke ligging zijn de reistijden naar nabijgelegen steden relatief kort, wat de regio aantrekkelijk maakt voor forenzen.

In termen van openbaar vervoer is de gemeente grotendeels afhankelijk van busdiensten, die regelmatig rijden en de kleinere

Figuur 4.9 – Werkloosheid Aa en Hunze (bron: CBS, arbeidsdeelname)

kernen verbinden met grotere steden zoals Assen en Emmen. Deze busverbindingen zijn essentieel voor inwoners zonder eigen vervoer, hoewel de frequentie buiten de spitsuren lager kan zijn. De nabijheid van de treinstations in Assen en Emmen biedt een waardevolle aanvulling voor langeafstand-reizen per trein.

De fietsinfrastructuur in Aa en Hunze is uitgebreid en biedt tal van mogelijkheden voor zowel dagelijks gebruik als recreatieve fietstochten. Met name de routes langs de Drentse Aa en de Hondsrug zijn populair onder recreatieve fietsers.

Duurzame energie

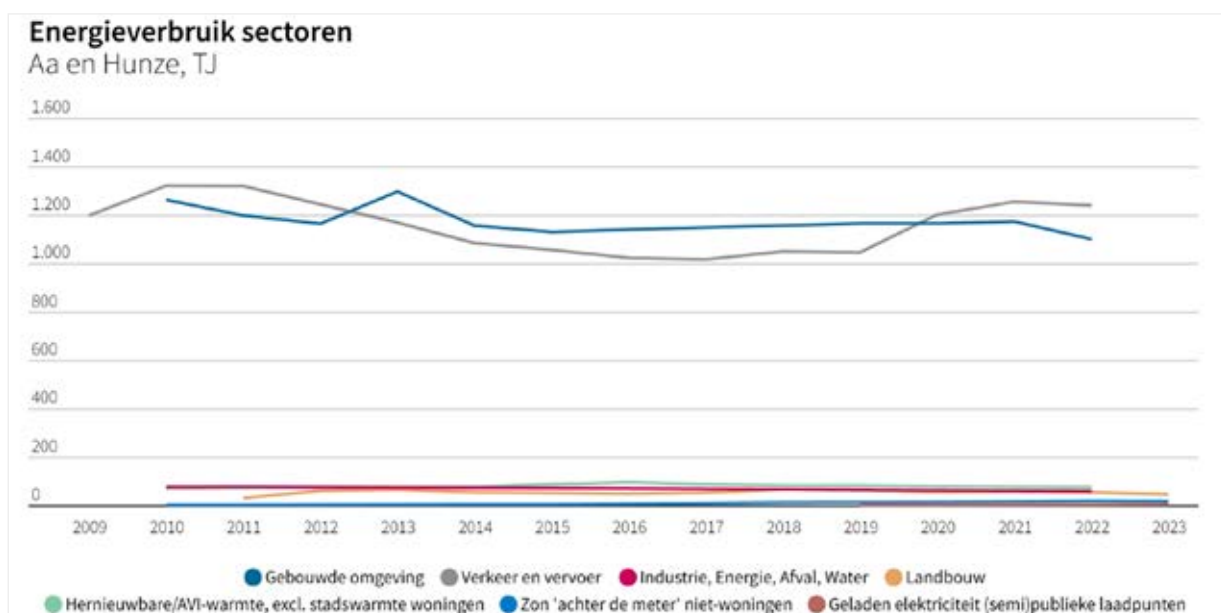
De CO₂-uitstoot in Aa en Hunze (inclusief autowegen) is sinds 2010 gedaald van 182 naar 160 kiloton in 2022. Qua uitstoot zijn de sectoren 'gebouwde omgeving' en 'verkeer en vervoer' ongeveer gelijk, de CO₂-uitstoot in de landbouw en industrie is erg klein.

Het totaal bekende jaarlijkse energie-verbruik bleef tussen 2011 en 2022 stabiel (tussen 2.500 en 2.700 TJ). De sectoren 'gebouwde omgeving' en 'verkeer en vervoer' vormen verreweg de grootste energieverbruikers. Alle overige sectoren verbruiken significant minder energie.

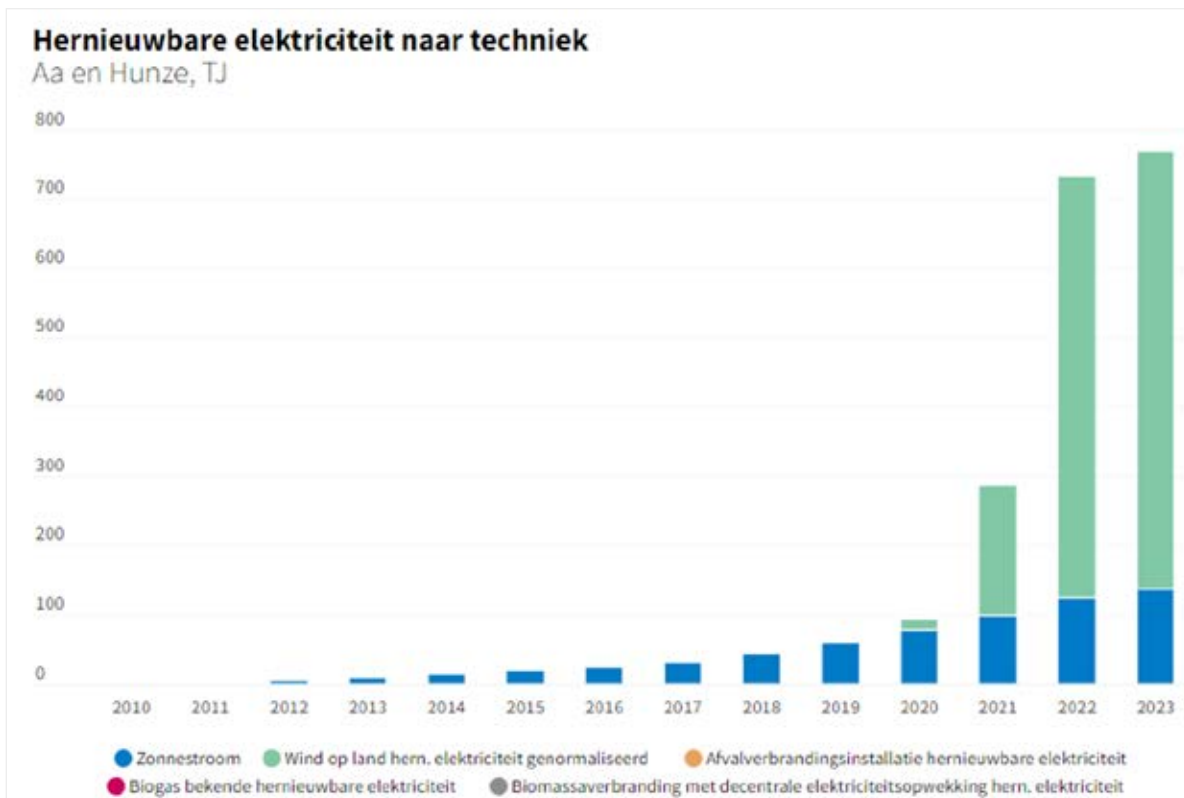
Het aandeel hernieuwbare energie in de totale energiemix nam de laatste jaren significant toe (108 TJ in 2012 tot 885 TJ in 2022), maar vormt desondanks pas 6,5% van het totaal. Hernieuwbare energiecijfers kunnen worden uitgesplitst in die voorname verbruiksvormen:

- Hernieuwbare elektriciteit;
- Hernieuwbare warmte;
- Hernieuwbare energie in Verkeer en vervoer.

In Aa en Hunze valt het aandeel hernieuwbare elektriciteit op; deze stijgt exponentieel in de laatste jaren, hetgeen wordt verklaard door de opwek van 'wind op land'.

Figuur 4.10 – Energieverbruik naar sectoren (bron: Klimaatmonitor)

Figuur 4.11 – Hernieuwbare elektriciteit naar techniek (bron: Klimaatmonitor)

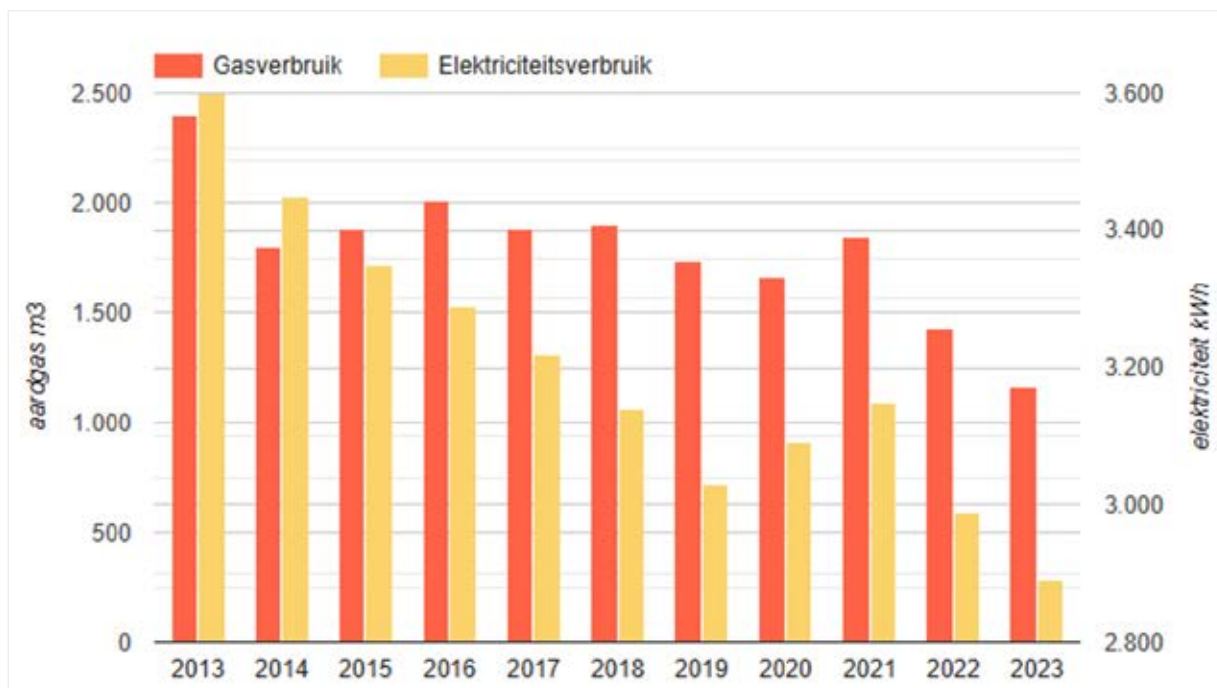
Binnen de gemeente zijn in 2021 3.900 installaties met zonnepalen bij woningen aanwezig. In 2016 bedroeg dit aantal 1.240 zodat sprake is van een significante toename in de afgelopen jaren. Het opstelde vermogen bedraagt in 2021 16.488kW (tegen 4.645kW in 2016).

Het verbruik van aardgas voor woningen bedroeg in 2023 12,4 miljoen m³. Daarmee is sprake van een sterk dalende trend (25,3 miljoen m³ in 2013). Ondanks deze daling is het overgrote deel van de woningen primair afhankelijk is van aardgas voor warmte in 2022.

Energie-infrastructuur

Voor het transport van energie van de productielocaties naar de gebruikers is infrastructuur essentieel. Momenteel ligt de nadruk op aardgasleidingen, elektriciteits-

kabels en tankstations. Over het algemeen is de capaciteit van de aardgasleidingen voldoende. En doordat er geen nieuwe aardgasleidingen worden aangelegd voor nieuwbouwwoningen, zijn er geen grote investeringen in deze infrastructuur nodig. Wat betreft de distributie van fossiele brandstoffen zijn er geen knellende logistieke belemmeringen. Deze situatie is anders voor elektriciteitskabels; de toenemende vraag naar elektriciteit en de integratie van hernieuwbare energiebronnen zorgen voor netcongestie. In de gemeente Aa en Hunze is er een tekort aan transportcapaciteit op het elektriciteitsnet. De netbeheerder onderzoekt mogelijkheden voor congestie-management om extra transportcapaciteit vrij te maken (Bron: www.capaciteitskaart.netbeheernederland.nl)

Figuur 4.12 – Gas- en elektriciteitsverbruik van woningen (bron: allecijfers)

Circulaire en grondstoffenkringloop **Afvalproductie**

In 2020 bedroeg de hoeveelheid niet-gescheiden huishoudelijk restafval 154 kg per inwoner per jaar, een daling ten opzichte van 283 kg in 2005. Het totaal aan huishoudelijk afval was in 2020 696 kg per inwoner per jaar. Dit niveau van niet-gescheiden restafval ligt onder het landelijk gemiddelde van 180 kg per inwoner per jaar. Echter, het totale huishoudelijke afval ligt boven het landelijk gemiddelde van 490 kg per inwoner per jaar. Hoewel het aandeel huishoudelijk restafval een dalende trend vertoont, is er een stijgende trend in de hoeveelheid GFT-afval, van 216 kg in 2005 naar 233 kg in 2020 (Bron: Statline, Huishoudelijk afval per gemeente per inwoner, 2020).

4.3 Sociale en gezonde woonomgeving

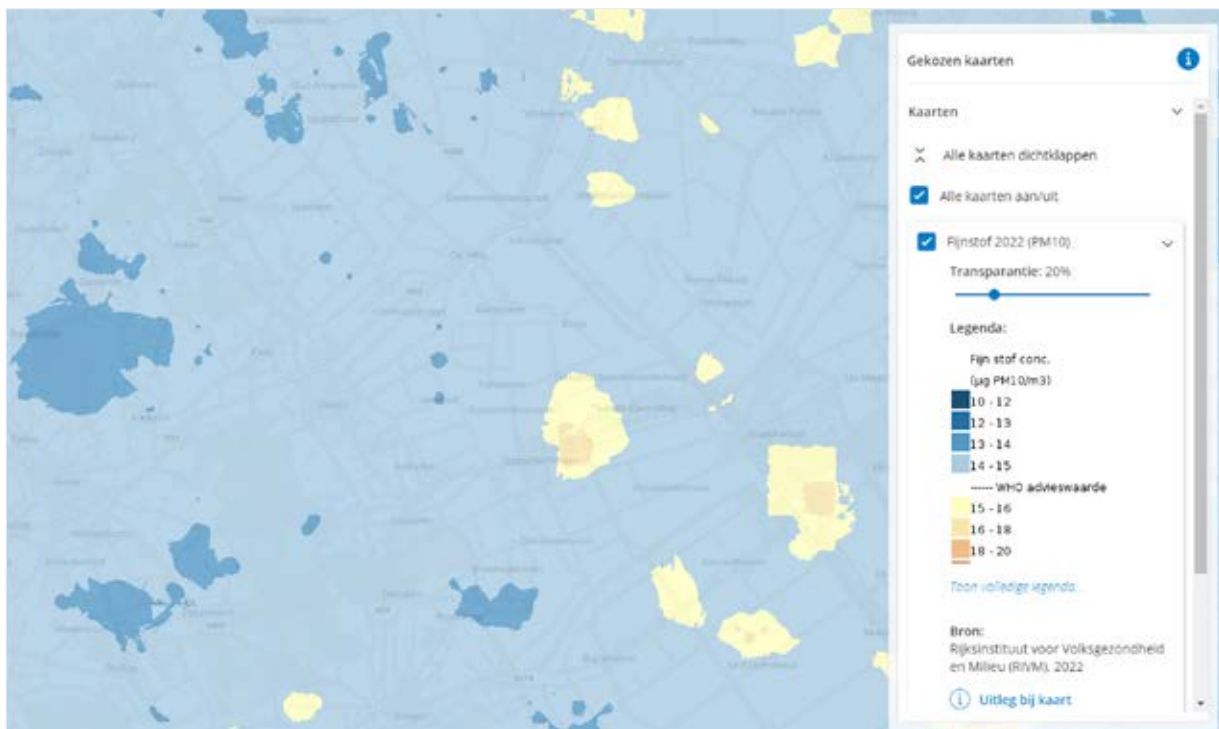
4.3.1 Milieukwaliteit

Luchtkwaliteit

Op basis van de gegevens uit de Atlas Leefomgeving kan worden geconcludeerd dat de gehele gemeente Aa en Hunze in

2022 ruimschoots voldoet aan de wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit. De gemeten concentraties zijn een resultaat van de achtergrondniveaus in combinatie met bijdragen van lokale bronnen. Uit de beschikbare kaarten blijkt dat voornamelijk het verkeer op de N33 bijdraagt aan verhoogde concentraties van luchtverontreinigende stoffen, hoewel deze waarden nog steeds ruim binnen de wettelijke grenswaarden blijven.

Het is belangrijk op te merken dat zelfs bij concentraties onder de wettelijke grenswaarden er nog steeds negatieve gezondheidseffecten kunnen optreden. Daarom werkt de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) met advieswaarden. In 2022 lagen de concentraties stikstofdioxide (NO₂), met uitzondering van de N33, onder de advieswaarden van de WHO. De concentratie van fijnstof PM₁₀ bleef in de gehele gemeente, uitgezonderd Gasselternijveen en omgeving (waar sprake is van een kleine overschrijding) onder de WHO-advieswaarden. Deze afwijking in en rond

Figuur 4.13 – Concentratie Fijnstof 2022 (Bron: RIVM)

Gasselternijveen wordt verklaard door de aanwezigheid van Avebe. Echter, de concentratie van fijnstof PM2,5 overschreed de WHO-advieswaarden enigszins.

Geluid

Industriële activiteiten, wegverkeer en in mindere mate spoorwegverkeer zijn de belangrijkste bronnen van geluid in de gemeente Aa en Hunze. Meer specifiek zijn dit de twee wegen de N33 en N34 en een aantal industrieterreinen waarvan er één een gezoneerd industrieterrein is (Avebe). Spoorwegen bevinden zich niet binnen de gemeentegrenzen, maar wel in de buurgemeenten Assen en Stadskanaal. In 2020 gaf 6% van de mensen in Aa en Hunze aan ernstige geluidhinder door burens te ervaren, 0,4% door treinen, 0,5% door vliegtuigen en 3,2-3,5% door wegverkeer (bron: Atlas Leefomgeving).

Geur

De veehouderijsector binnen de gemeente wordt voornamelijk gekenmerkt door melkrundveebedrijven, terwijl intensieve

veehouderij een beperkte rol speelt. Voor melkrundvee zijn er geen specifieke geuremissiefactoren vastgesteld; in plaats daarvan gelden er vaste afstandseisen om geurhinder te beperken. In sommige situaties bevinden zich echter bestaande woningen of andere geurgevoelige objecten binnen deze afstanden, wat kan leiden tot overlast. Het meten van geurhinder is complex, aangezien de gemeten geurstoffen niet altijd overeenkomen met de subjectieve ervaring van overlast. Volgens gegevens van het CBS zijn burens, barbecues/vuurkorven en openhaarden/allesbranders de belangrijkste bronnen van ernstige geurhinder. Meer dan 5 procent van de Nederlanders van 16 jaar en ouder ondervindt hiervan ernstige hinder.

4.3.2 Veiligheid

Omgevingsveiligheid

Binnen de gemeente zijn verschillende risico-bronnen aanwezig (omgevingsveiligheid). In buitengebied liggen enkele buisleidingen (voornamelijk aardgastransportleidingen). Daarnaast vindt transport van gevaarlijke stoffen plaats over en de weg. Daarnaast is

Figuur 4.14 – Veroorzakers ernstige geurhinder (Bron: CBS)

binnen de gemeente sprake van een aantal risicovolle inrichtingen. Over het algemeen zijn de risicocontouren waarbinnen sprake is van harde ruimtelijke beperkingen van beperkte omvang. Wel is voor een aantal bronnen sprake van een omvangrijk aandachtsgedebiet voor het groepsrisico. In deze paragraaf wordt op hoofdlijnen ingegaan op de aanwezige risicobronnen en de daarmee samenhangende risicosituatie.

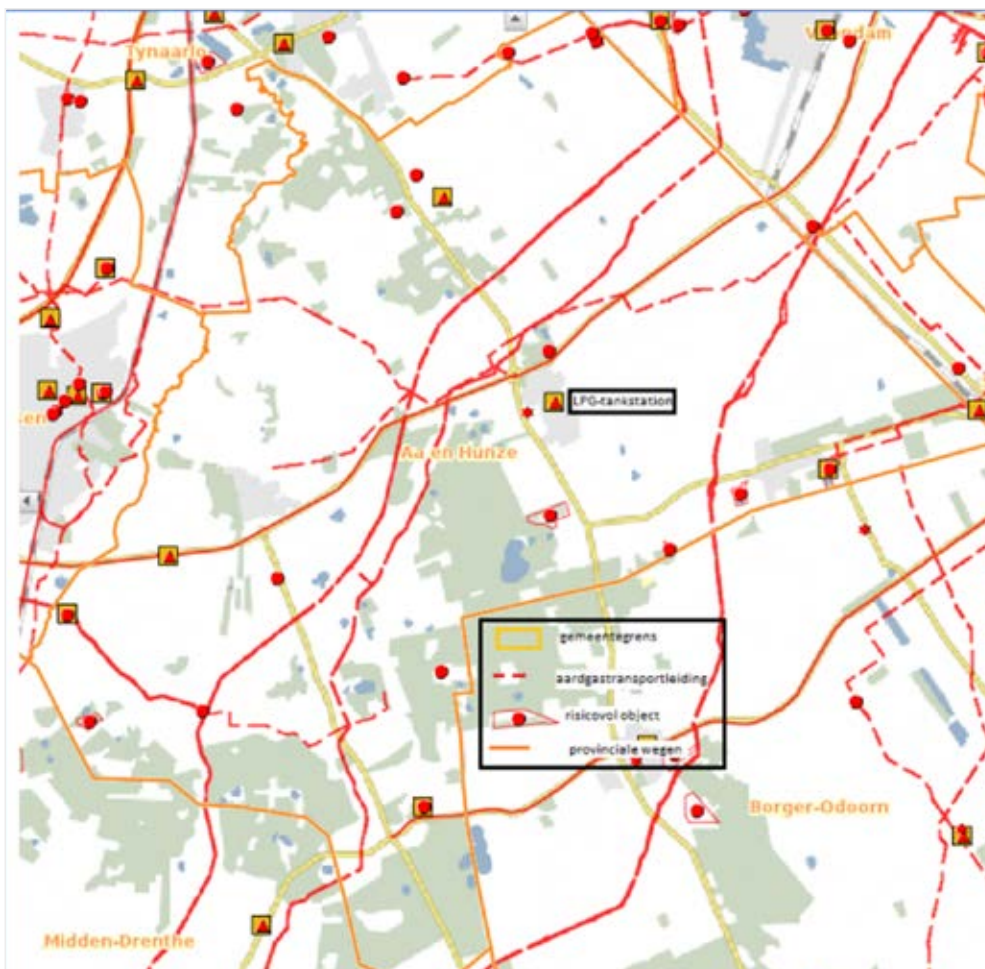
Transport van gevaarlijke stoffen door buisleidingen

Binnen de gemeente Aa en Hunze zijn risico-relevante leidingen aanwezig, die voornamelijk door het buitengebied lopen. Direct boven deze leidingen moet rekening worden gehouden met ruimtelijke beperkingen,

hoewel er geen sprake is van omvangrijke plaatsgebonden risicocontouren. Binnen de invloedsgebieden van deze leidingen is slechts op beperkte schaal bebouwing aanwezig, waardoor het groepsrisico laag blijft. Ook in de nabijheid van de gemeente zijn er diverse risicorelevante leidingen, maar deze veroorzaken geen ruimtelijke beperkingen binnen de gemeente Aa en Hunze. Het groepsrisico blijft ook hier laag door het ontbreken van functies met hoge personen-dichtheid binnen de invloedsgebieden.

Transport van gevaarlijk stoffen over de weg

De N33 en N34 zijn belangrijke transport-routes voor gevaarlijke stoffen binnen de gemeente Aa en Hunze. Deze wegen

Figuur 4.15 – Totaaloverzicht risicovolle objecten en transportaders (Bron: RUD Drenthe)

vallen onder het Basisnet en kennen geen PR10-6-contouren die buiten de weg treden. Voor de N33 geldt dat er rekening moet worden gehouden met een plasbrandaandachtsgebied van 30 meter vanaf de weg. Het groepsrisico voor beide wegen is momenteel laag, ruim onder de oriëntatiewaarde. Daarnaast vindt er transport van gevaarlijke stoffen plaats over andere routes binnen de gemeente, maar de vervoersstromen en personendichtheden langs deze routes zijn niet zodanig dat er sprake is van PR10-6-contouren of een overschrijding van de oriëntatiewaarde voor het groepsrisico.

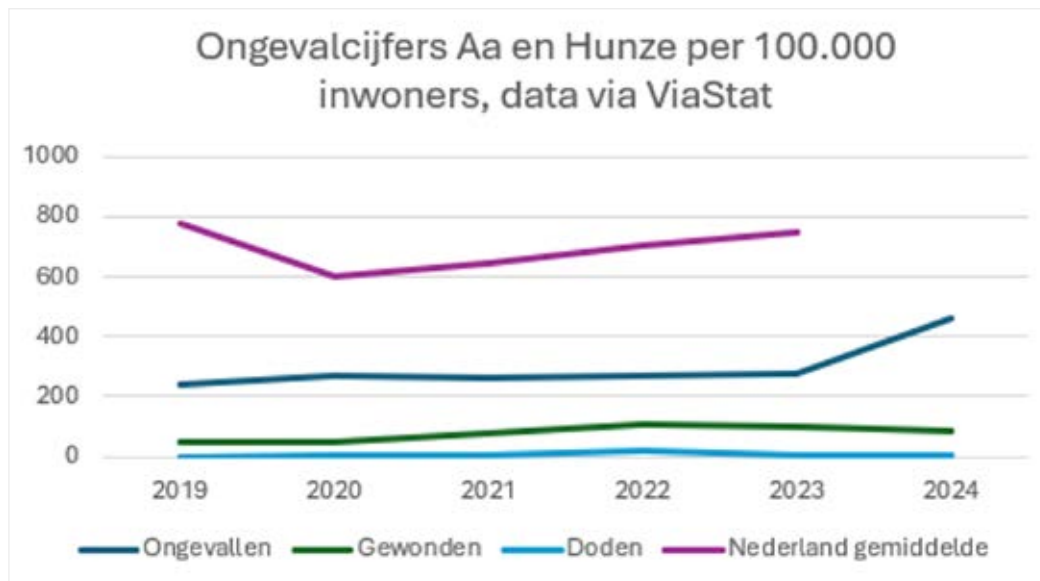
Risicovolle inrichtingen

De gemeente Aa en Hunze herbergt verschillende inrichtingen waar risicorelevante

activiteiten plaatsvinden, zoals tankstations met LPG-verkoop en bedrijven met propaanopslag. Ook op diverse bedrijventerreinen binnen de gemeente zijn risicobronnen te vinden. Over het algemeen hebben deze inrichtingen een PR10-6-contour van beperkte omvang en zijn er geen knelpunten met betrekking tot het groepsrisico.

Verkeersveiligheid

Het aantal geregistreerde verkeersongevallen (zonder de provinciale wegen) per 100.000 inwoners bedraagt in 2024 458. Dit is ruim beneden het landelijk gemiddelde van circa 750.

Figuur 4.16 – verkeersongevallen per 100.000 inwoners (Bron: Viastat, via gemeente)

4.3.3 Wonen, voorzieningen en welzijn Wonen

In de huidige situatie zijn er in Aa en Hunze circa 11.500 woningen. Hiervan is 75% koop en de rest huur. Binnen de huursector is 83% in eigendom van een woningcorporatie. 91% van de woningen is een eengezinswoning. Het woningtype 'vrijstaand' is in Aa en Hunze (met circa 49%) in 2024 het sterkst vertegenwoordigd. De gemiddelde WOZ-waarde van de woningen bedraagt € 343.000,--.

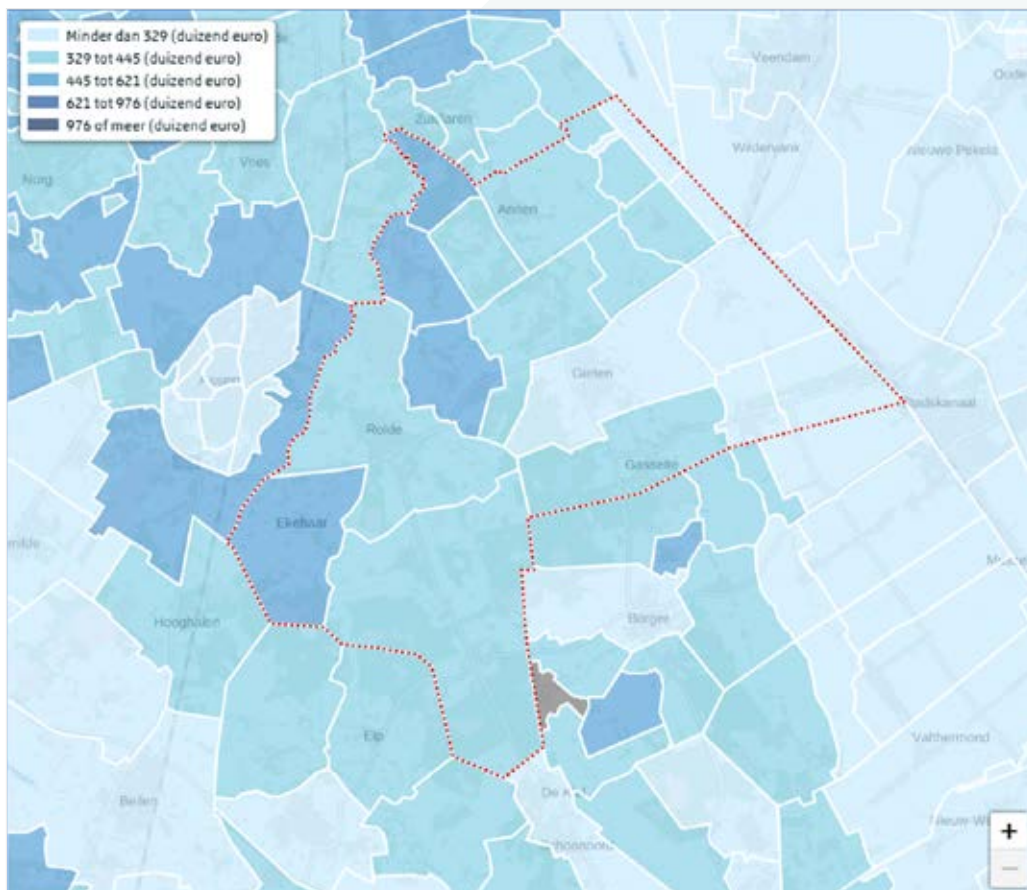
Voorzieningen

Binnen de gemeente Aa en Hunze zijn diverse voorzieningen die bijdragen aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van het gebied. De gemeente biedt een scala aan faciliteiten die zowel de lokale bevolking als bezoekers ten goede komen.

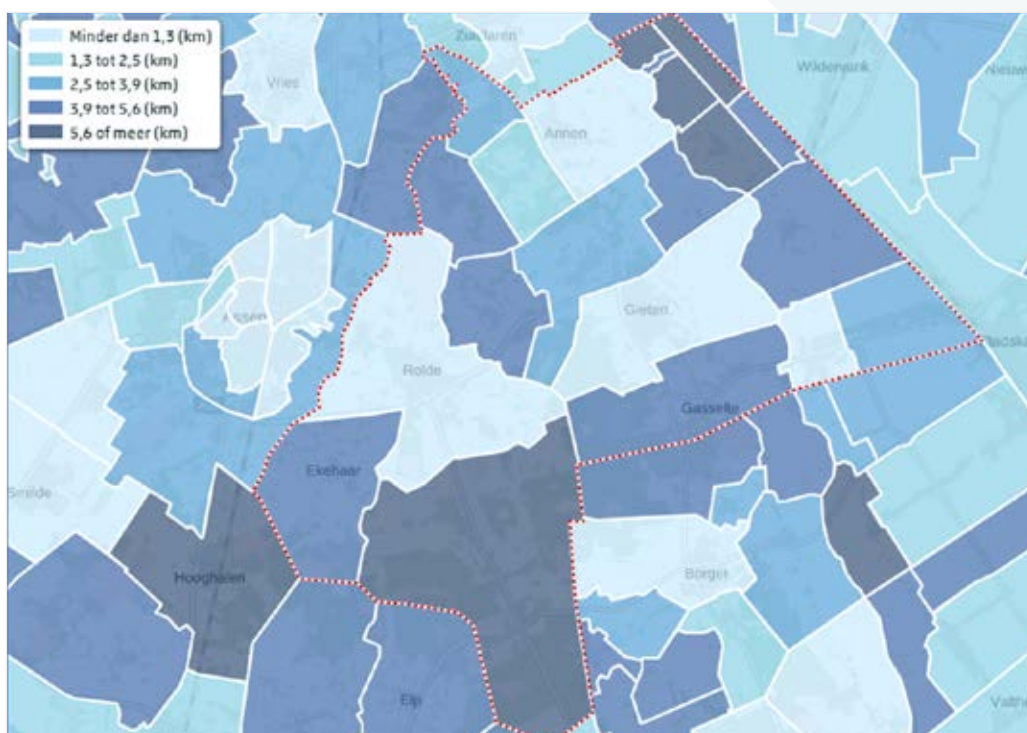
In de verschillende grotere kernen, zoals Gieten, Annen en Rolde, zijn basisvoorzieningen goed vertegenwoordigd. Zo zijn er supermarkten, basisscholen en sport-

faciliteiten binnen handbereik. Vooral in de centrale kernen zijn deze voorzieningen goed bereikbaar, terwijl de afstand tot sommige voorzieningen in de kleinere dorpen en buitengebieden wat groter kan zijn. De gemeente heeft geen ziekenhuis binnen haar grenzen, maar de nabijheid van ziekenhuizen in Assen en Emmen zorgt ervoor dat medische zorg relatief vlot bereikbaar is. De huisartsenpraktijken en apotheken in de grotere kernen zorgen ervoor dat basisgezondheidszorg toegankelijk is voor de inwoners. Wel valt op dat de afstand tot de voorzieningen vanuit het zuiden van de gemeente (Schoonloo, Grolloo en Ekehaar), het gebied Anderen/Gasteren en Annerveenschekanaal het grootst is.

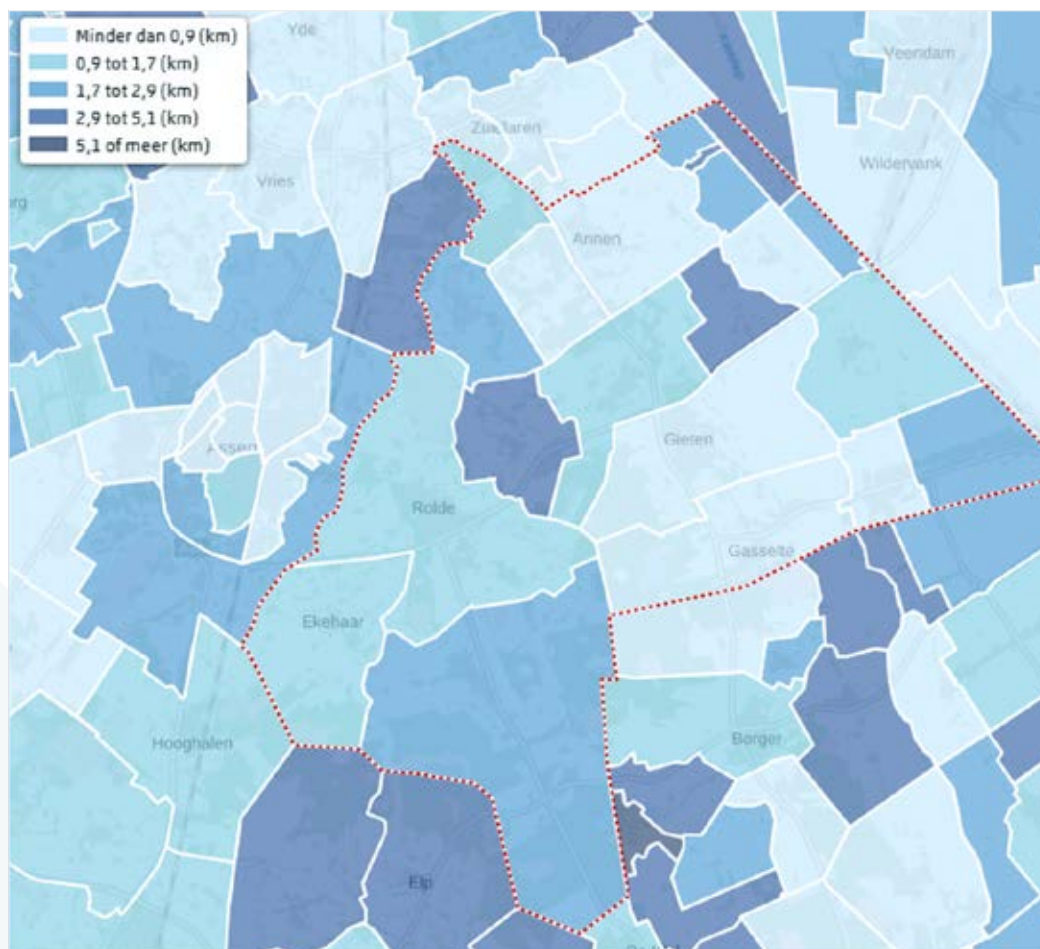
De tevredenheid met de voorzieningen op het gebied van gezondheid/zorg, welzijn, speelvoorzieningen voor kinderen tot 12 jaar, sportvoorzieningen en openbaar vervoer ligt beneden het landelijk gemiddelde.

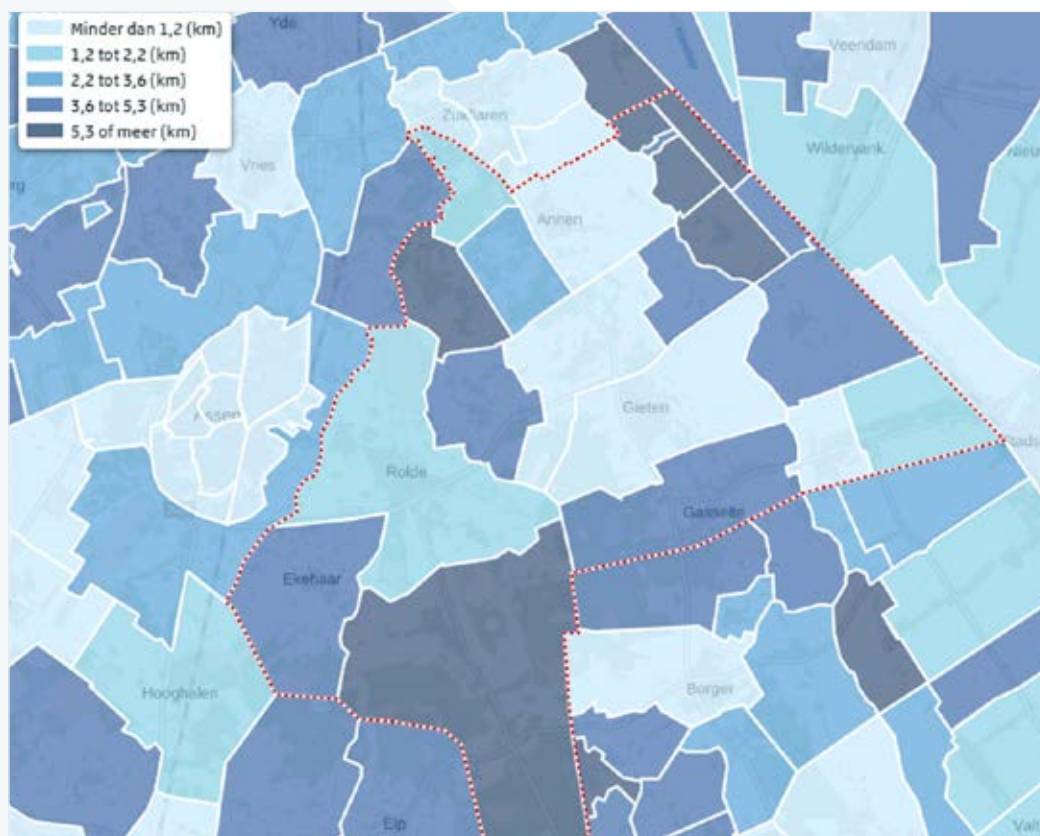
Figuur 4.17 – WOZ-waarde naar buurt (Bron: CBS)

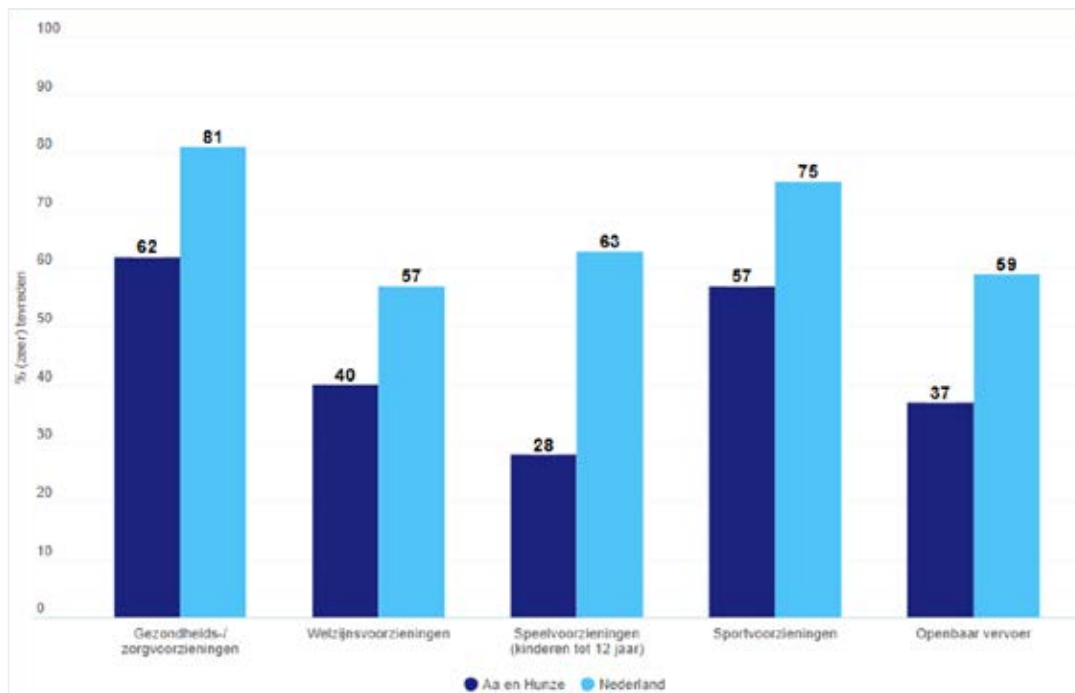
Figuur 4.18 – Gemiddelde afstand tot huisartsenpraktijk (Bron: CBS)

Figuur 4.19 – Gemiddelde afstand tot basisonderwijs (Bron: CBS)

Figuur 4.20 – Gemiddelde afstand tot een grote supermarkt (Bron: CBS)

Figuur 4.21 – tevredenheid met voorzieningen (Bron: dashboard, burgerpeiling, 2018)

Recreatieve mogelijkheden

Op het gebied van recreatie en toerisme heeft Aa en Hunze veel te bieden. De gemeente is rijk aan natuurschoon met fraaie landschappen zoals het Nationaal Park Drentsche Aa en de Hondsrug, die volop mogelijkheden bieden voor wandelen, fietsen en andere buitenactiviteiten. De cultuurhistorische waarden, zoals hunebedden en historische dorpskernen, maken het gebied aantrekkelijk voor toeristen.

Bestedingen

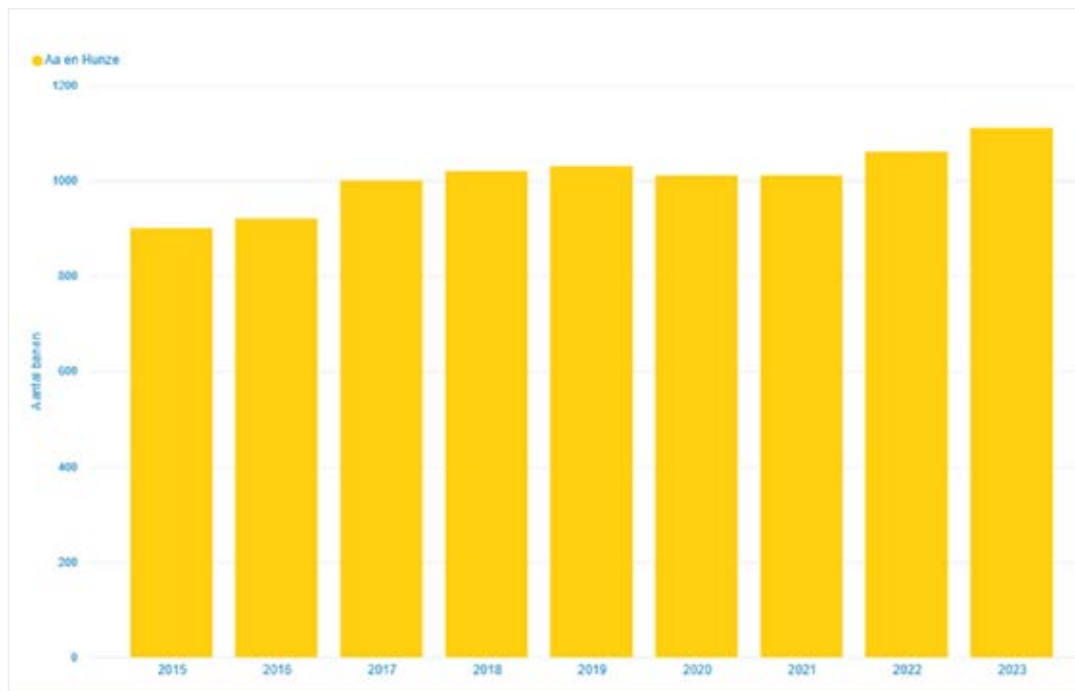
In 2023 bedroegen de dagtocht- en vakantiebestedingen € 146 miljoen. Daarmee laat Aa en Hunze een gestage groei zien ten opzichte van het jaar 2021, met dien verstande dat een deel van de recente groei in bestedingen het gevolg is van inflatie (Bron: recreatieschap Drenthe).

Banen

In 2023 waren er in Aa en Hunze 1.100 banen in de toeristische sector. In 2015 waren dat er nog 900, waarmee sprake is van groei (Bron: Drenthe in cijfers).

Gezondheid

Beweegvriendelijkheid betreft de beschikbaarheid van sportaccommodaties, sport- en speelvoorzieningen, recreatief groen en water, evenals wandel- en fietspaden. De gemeente scoort gemiddeld op hetzelfde niveau als het landelijke gemiddelde wat betreft beweegvriendelijkheid. Op het niveau van kernen en buurten zijn er echter verschillen zichtbaar. Vooral de grotere kernen zoals Gieten, Annen, Rolde en Gasselternijveen scoren hoger dan de kleinere kernen en het buitengebied. Dit is goed te verklaren, aangezien deze grotere kernen beter scoren op de nabijheid van voorzieningen, de aanwezigheid van sport- en speelplekken en sportaccommodaties. Binnen de gemeente zijn er geen kernen, wijken of gebieden die in

Figuur 4.22 – Aantal banen in de toeristische sector (Bron: Drenthe in cijfers)

de laagste categorie van beweegvriendelijkheid vallen (Bron: Atlas Leefomgeving).

56% van de inwoners van 18 jaar of ouder heeft overgewicht (BMI van 25 kg/m² en hoger). In 17% is sprake van ernstig overgewicht (BMI van 30 kg/m² en hoger). In 41% van de gevallen is sprake van een normaal gewicht.

12% van de inwoners rookt. Dit ligt beneden het provinciaal en landelijk gemiddelde van respectievelijk 16,4 en 16,6% (Bron: waarstatjegemeente.nl).

Van de volwassenen en ouderen van Aa en Hunze is 7% een zware drinker (voor heel Drenthe bedraagt dit 10%). 41% van deze leeftijdsgroep drinkt niet of maximaal 1 glas per dag (42% voor heel Drenthe).

21% van de jongvolwassenen is een zware drinker, terwijl 43% niet of maximaal 1 glas per dag drinkt.

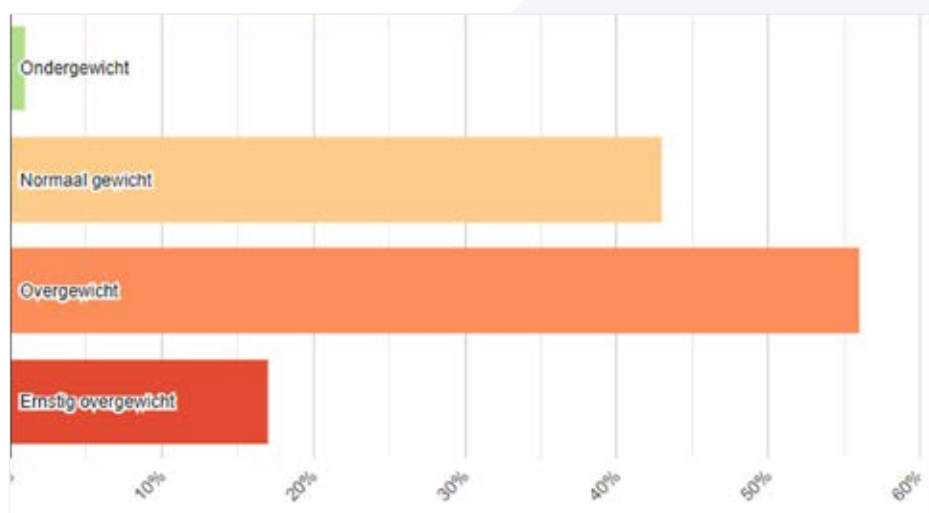
55% van de inwoners van 18 tot 65 jaar in de gemeente Aa en Hunze sport minimaal 1 keer per week.

Welzijn en welbevinden

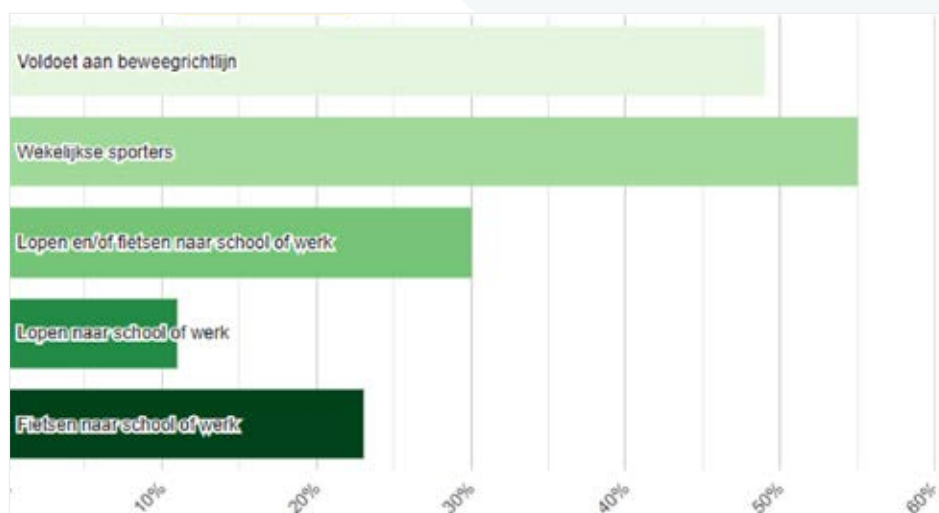
41% van de inwoners van 18 - 65 jaar in de gemeente Aa en Hunze voelt zich eenzaam. 10% van de inwoners binnen deze leeftijdsgroep geeft aan zich (zeer) ernstig eenzaam te voelen.

Percentage van personen tot 23 jaar die op enig moment in 2022 gebruik gemaakt hebben van jeugdhulp, jeugdbescherming of jeugdreclassering. Voor geheel Aa en Hunze was dit 11,1%

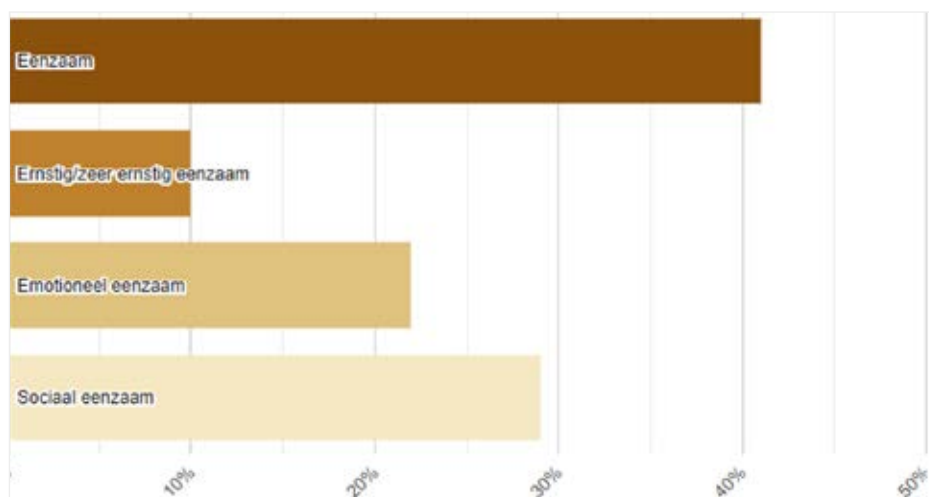
In 2018 is een burgerpeiling uitgevoerd naar het welzijn en welbevinden van de inwoners van Aa en Hunze. Daaruit blijkt het volgende. 90% van de inwoners geeft aan zich gelukkig te voelen. Inwoners zijn tevreden met het leven en waarderen dat met een 7,8. Beide cijfers zijn in lijn met het landelijk gemiddelde.

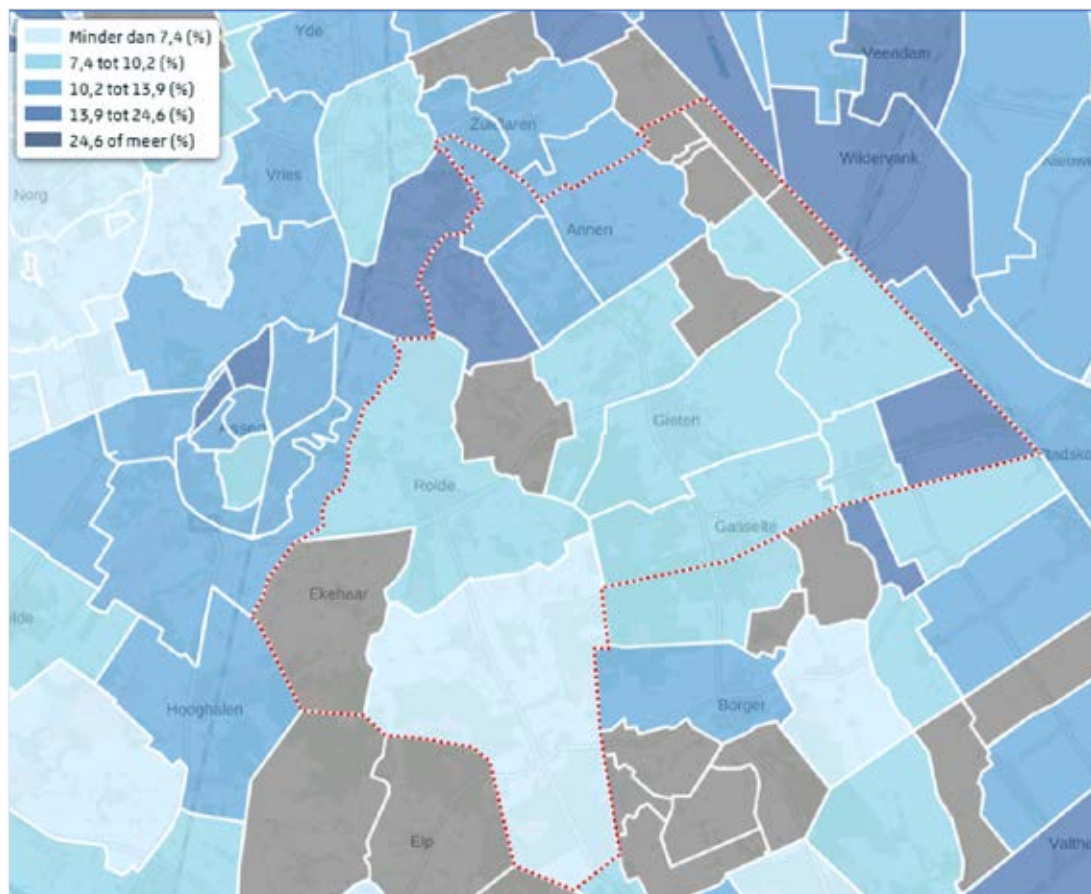
Figuur 4.23 – Gewicht inwoners 18 jaar of ouder (Bron: CBS)

Figuur 4.24 – Bewegen (Bron: CBS)

Figuur 4.25 – Eenzaamheid onder in de leeftijdsgroep 18 - 65 (Bron: CBS)

Figuur 4.26 – Percentage jongeren met jeugdzorg (Bron: CBS)

De inwoners van Aa en Hunze zijn gemiddeld meer maatschappelijk actief dan het landelijk gemiddelde. Hulp aan burens (79%) en betrokkenheid in of bij het verenigingsleven (66%) scoren het hoogst gevolgd door vrijwilligerswerk (53%), naastenzorg (50%) en aandacht voor burens in zorgwekkende situatie (43%).

Het individuele welzijn (gemeten in indicatoren als sociaal-economische status, eigen kracht, gezondheid en sociaal vangnet) wordt gewaardeerd met een 7 of hoger. Enige uitzondering wordt gevormd door de indicator 'maatschappelijke inzet', welke wordt gewaardeerd met een 4,7. Deze waardering ligt overigens nog steeds boven het landelijk gemiddelde.

5

Beleidsanalyse

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is het relevante gemeentelijke beleid beschreven. De indeling van het hoofdstuk is gelijk aan de indeling van de leefomgevingsfoto uit het voorgaande hoofdstuk. Op die manier ontstaat een logische doorgaande lijn.

Bij de selectie van de relevante beleidsstukken is deze aanpak gehanteerd:

1. Het gaat om door de raad vastgesteld beleid. Beleid dat nog in ontwikkeling is, of dat niet is vastgesteld door de gemeenteraad, maakt geen onderdeel uit van deze beleidsanalyse.
2. Het beleidsstuk moet (geheel of gedeeltelijk) betrekking hebben op de fysieke leefomgeving;
3. Het beleidsstuk is nog relevant in die zin dat het nog niet is vertaald in een bestemmings- of omgevingsplan dan wel een gemeentelijke verordening. In dat geval is opname in een Omgevingsvisie immers niet meer nodig.
4. Het gaat om gemeentelijk beleid. Bij het opstellen van eerdere beleidsstukken is reeds rekening gehouden met bindend beleid van hogere overheden. Hierdoor is de afstemming met dat beleid geborgd. Tijdens het verdere proces van het opstellen van de Omgevingsvisie wordt relevant beleid van andere

overheden altijd geanalyseerd en, waar nodig, meegenomen.

5.2 Toekomstbestendige fysieke leefomgeving

5.2.1 Natuur

De gemeente beschikt niet over specifiek beleid op het gebied van natuur en natuurontwikkeling.

5.2.2 Bodem, water en klimaat

Het beleidsdocument Strategisch landbouwplan Veenkoloniën 2020-2024 richt zich op een duurzame ontwikkeling van de fysieke leefomgeving in de Veenkoloniën, met aandacht voor landbouw, water, bodem en biodiversiteit. Het gebied wordt gekenmerkt door grootschalige landbouw, sterke ketenpartners en goede samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen. De uitdagingen liggen bij klimaatverandering, veenoxidatie, bodemkwaliteit en de roep om meer natuurinclusieve landbouw. Belangrijke beleidsdoelen en concrete acties:

1. Klimaat en CO₂: De landbouw moet de CO₂-uitstoot met 0,5 Mton reduceren tegen 2030. Belangrijke acties zijn koolstofvastlegging in bodems en efficiënter stikstofgebruik.
2. Veenoxidatie: Maatwerk is nodig om koolstof in de bodems vast te houden, in

samenwerking met waterschappen en provincies.

3. Waterbeheer: Aanpassingen in het hydrologische systeem maken de landbouw robuuster tegen extreme droogte en wateroverlast. Perceelafspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen moet worden verminderd.
4. Bodemgezondheid: Er wordt ingezet op organische stof, bodemleven en een betere benutting van meststoffen. Ook wordt bodemverdichting aangepakt.
5. Duurzame energie: Biogasproductie uit reststromen wordt verkend als alternatief voor zonneparken, zodat landbouwgrond behouden blijft.
6. Biodiversiteit en natuurinclusief: Het beleid stimuleert natuurinclusieve landbouw via de regiodeal, met maatregelen zoals akkerranden en biodiversiteitsprojecten.
7. Precisielandbouw en technologie: De Veenkoloniën worden ontwikkeld als demonstratiegebied voor precisielandbouw, waarbij robotisering en big data centraal staan.
8. Circulaire landbouw: Het sluiten van minerale kringlopen wordt bevorderd door samenwerking tussen akkerbouw en veeteelt en door het gebruik van reststromen en organische mest.

De regio wil deze doelen bereiken door samenwerking tussen overheden, agrariërs, kennisinstellingen en industrie. Valthermond fungeert als kenniscentrum voor experimenten en onderwijs. Innovaties worden praktisch getest en breed geïmplementeerd. Dit alles versterkt de landbouw en verbetert de leefomgeving in de Veenkoloniën. Het document Ontwikkelkaders voor groenblauwe dooradering in de Veenkoloniën richt zich op het versterken van de fysieke leefomgeving door het verbeteren en aanleggen van ecologische structuren in agrarische

gebieden. Groenblauwe dooradering (GBDA) omvat landschapselementen zoals bermen, akkerranden, watergangen en struweel, met als doel de biodiversiteit te vergroten. Het verhogen van het ecologische beheer, bijvoorbeeld door gefaseerd maaien en clustering van beheerpakketten, speelt hierbij een belangrijke rol. Ook wordt ingezet op samenwerking tussen overheden, waterschappen, agrariërs en terreinbeherende organisaties om een robuust ecologisch systeem te creëren. Het document benadrukt daarnaast het belang van een leesbaar landschap door historische structuren en patronen te behouden en te versterken. Deze aanpak draagt bij aan een duurzame en ecologisch waardevolle leefomgeving in de Veenkoloniën, waarin biodiversiteit wordt bevorderd en landschappelijke kwaliteiten worden behouden.

De gemeentelijke Transitievisie Warmte 2022-2026 richt zich op het verminderen van aardgasgebruik en het verduurzamen van gebouwen. Het doel is om in 2030 20% minder aardgas te gebruiken en in 2040 volledig fossielvrij en energieneutraal te zijn. De focus ligt op isolatie als eerste stap en de overstap naar elektrische verwarmingssystemen zoals warmtepompen. Daarnaast wordt onderzocht hoe hernieuwbare gassen, zoals groengas, lokaal ingezet kunnen worden.

De visie benadrukt samenwerking met lokale energie-initiatieven, bedrijven en organisaties om collectieve oplossingen te realiseren, zoals warmtenetten en zonnepanelen. Speciale aandacht gaat uit naar betaalbaarheid en ondersteuning van kwetsbare doelgroepen, waarbij de gemeente lobbyt voor subsidies en maatregelen tegen energiearmoede.

Met deze aanpak streeft de gemeente naar een inclusieve, duurzame en toekomstbestendige fysieke leefomgeving, waarin bewoners en bedrijven gestimuleerd worden om actief bij te dragen aan de warmtetransitie.

De Regionale Energiestrategie (RES) 1.0 regio Drenthe heeft als doel om in 2030 3,45 TWh hernieuwbare elektriciteit op te wekken door zonne- en windenergie. Dit wordt gerealiseerd met zonneparken, windturbines en zonnepanelen op daken, waarbij het behoud van landschap en biodiversiteit centraal staat. Gemeenten dragen bij door lokaal beleid en participatieprocessen te stimuleren.

Daarnaast streeft de RES naar een energieneutraal Drenthe in 2050. Dit vraagt om verduurzaming van de gebouwde omgeving door energiebesparing, betere isolatie en het gebruik van alternatieve warmtebronnen.

Efficiënt ruimtegebruik is essentieel, bijvoorbeeld door zonneparken te combineren met landbouw of recreatie.

Belangrijke doelen zijn het verminderen van CO₂-uitstoot en aardgasgebruik, een balans tussen energietransitie en landschapsbehoud, het stimuleren van lokaal eigenaarschap en participatie, en het efficiënt benutten van energie-infrastructuur.

De Lokale Klimaatadaptatiestrategie van de gemeente Aa en Hunze heeft als doel de fysieke leefomgeving in 2050 klimaatadaptief te maken. Dit betekent dat de gemeente beter bestand is tegen extreme weersomstandigheden zoals hitte, wateroverlast en droogte. Wateroverlast wordt verminderd door regenwater langer vast te houden en slim af te voeren. Meer groen en waterberging in de openbare ruimte helpen bij verkoeling en wateropslag. Droogte wordt bestreden door water langer in de bodem

vast te houden en beplanting te kiezen die goed tegen droogte kan. Bebouwde gebieden worden ingericht als een spons, zodat regenwater beter wordt opgenomen. Bedrijventerreinen en infrastructuur worden aangepast om schade door extreem weer te beperken. De gemeente wil dat inwoners en bedrijven bewuster omgaan met klimaatverandering en stimuleert maatregelen zoals groene daken en minder verharding. Nieuwe gebouwen en herstructureringen moeten voldoen aan strengere klimaat-eisen. Bij ruimtelijke plannen worden water en bodem leidend. De gemeente werkt samen met het waterschap, de provincie en bewoners om de maatregelen uit te voeren. Dit beleid wordt vastgelegd in de omgevingsvisie en gekoppeld aan andere duurzame plannen. De strategie wordt elke vijf jaar geëvalueerd en aangepast aan nieuwe inzichten en ontwikkelingen.

Het Gebiedsplan Veenkoloniën richt zich op een toekomstbestendige fysieke leefomgeving waarin landbouw, waterbeheer en natuur in balans zijn. De gemeente en agrarische sector werken samen aan schonere grond- en oppervlaktewater door het verminderen van nitraatuitspoeling en gewasbeschermingsmiddelen. Waterbeheer wordt verbeterd door waterberging, efficiëntere irrigatie en het vasthouden van regenwater. Klimaatadaptatie krijgt vorm door CO₂-reductie, duurzaam bodembeheer en het stimuleren van natuurinclusieve landbouw. Biodiversiteit wordt bevorderd via agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering. Door samenwerking tussen boeren, overheden en natuurorganisaties ontstaat een productief en ecologisch evenwichtig landschap. Dit plan draagt bij aan een leefbare, duurzame en klimaatbestendige omgeving waarin landbouw en natuur elkaar versterken.

Het Gemeentelijk Rioleringsplan 2020-2024 (met drie jaar verlengd) richt zich op duurzaam waterbeheer en een klimaatbestendig rioleringsstelsel. De gemeente wil afval- en regenwater efficiënt inzamelen en verwerken, grondwateroverlast beperken en vervuiling van bodem en oppervlaktewater voorkomen. Klimaatadaptatie is een speerpunt, met maatregelen zoals regenwaterberging en het afkoppelen van hemelwater. Door samenwerking met waterketenpartners en inwoners streeft de gemeente naar een robuust stelsel dat wateroverlast vermindert en de leefomgeving versterkt. Dit beleid draagt bij aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige fysieke leefomgeving.

Het document Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) Drenthe 1.0² richt zich op de energietransitie en infrastructuurontwikkeling in Drenthe, met sterke raakvlakken met de fysieke leefomgeving. Het programma speelt in op de vraag naar duurzame energieopwekking, transportcapaciteit en verduurzaming van de gebouwde omgeving. De focus ligt op prioritering en programmering van energie-infrastructuur, met nadruk op elektriciteit, waterstof en duurzame warmte. Belangrijke doelen zijn het verminderen van CO₂-uitstoot, het oplossen van transportschaarste en het bevorderen van hernieuwbare energieprojecten zoals zonne- en windparken. Daarnaast wordt gewerkt aan de koppeling van energie-infrastructuur met ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals woningbouw en verduurzaming van bedrijventerreinen.

² Hoewel het pMIEK op provinciaal niveau is vastgesteld, is het niet specifiek door de gemeenteraad van Aa en Hunze afzonderlijk vastgesteld. De gemeente is echter nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van het programma en speelt een cruciale rol in de uitvoering van de projecten binnen het gemeentelijk grondgebied.

De Duurzaamheidsvisie Aa en Hunze 2024 richt zich op een toekomstbestendige fysieke leefomgeving. De gemeente wil fossiele energie vervangen door zonne- en windenergie en investeert in netcapaciteit. De warmtetransitie stimuleert energiebesparing, isolatie en aardgasvrije woningen. Duurzame mobiliteit krijgt vorm door betere fietspaden, deelfervoer en een uitgebreid laadpalennetwerk. De circulaire economie wordt bevorderd met afvalvermindering, hergebruik van materialen en circulair bouwen. Klimaatadaptatie richt zich op waterberging, hittebestendige openbare ruimte en bodemherstel. Biodiversiteit wordt vergroot door ecologisch beheer, natuur-inclusief bouwen en bescherming van flora en fauna. De gemeente werkt samen met inwoners en bedrijven om deze doelen te realiseren en zo een duurzame, veerkrachtige leefomgeving te creëren.

Het Beleidskader zonne-energie Aa en Hunze geeft richting aan de ontwikkeling

van zonne-energie in de gemeente, met aandacht voor duurzaamheid en landschappelijke kwaliteit. De gemeente stimuleert zonnepanelen op daken en meervoudig ruimtegebruik, zoals op parkeerplaatsen en voormalige stortplaatsen. Kleinschalige zonneparken bij dorpen en recreatieterreinen worden onder voorwaarden toegestaan. Grootschalige zonnevelden in het buitengebied zijn beperkt mogelijk, mits er lokaal draagvlak is en baten terugvloeien naar de omgeving. Landschappelijke inpassing is leidend, met behoud van cultuurhistorische waarden en natuurgebieden. Dit beleid draagt bij aan de energietransitie en een evenwichtige ruimtelijke ontwikkeling.

De gemeentelijke Visie Elektrische Laadpalen 2022-2026 richt zich op een duurzaam en toekomstbestendig laadnetwerk. De gemeente stimuleert privaat en semipubliek laden en plaatst strategische laadpunten in woonwijken, bij winkelcentra en toeristische locaties. Smart charging en duurzame

energieopwekking worden bevorderd om een klimaatbestendige en goed bereikbare fysieke leefomgeving te ondersteunen.

Het gemeentelijk Afvalstoffenbeleidsplan 2023-2027 richt zich op afvalvermindering en een schone leefomgeving. De gemeente wil de hoeveelheid restafval per inwoner terugbrengen van 160 kg naar 100 kg in 2027. Dit gebeurt door betere afvalscheiding, hergebruik en bewustwording. Containers worden gechipt en datagedreven monitoring wordt ingezet om inzameling efficiënter te maken. Groenafval kan gratis worden ingeleverd en circulaire initiatieven worden gestimuleerd. Zwerfafval wordt actief bestreden en evenementen moeten duurzamer worden georganiseerd.

5.2.3 Landschap en openbare ruimte Welstand

De gemeentelijke Welstandsnota 2020 richt zich op het behouden en versterken van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving waarin zowel het behoud van karakteristieke elementen als ruimte voor nieuwe ontwikkelingen in balans zijn. Het document biedt richtlijnen voor bouw- en renovatieprojecten en beschrijft specifieke welstandscriteria voor 16 verschillende gebieden, waaronder bijvoorbeeld de esdorpenlandschappen, veenkoloniale dorpen en centrumgebieden.

Een belangrijk aandachtspunt in de nota is de bescherming van cultureel erfgoed, zoals rijks- en provinciale monumenten, karakteristieke gebouwen en beschermde dorpsgezichten, waaronder Anloo en Eexterveenschekanaal. Voor elk gebied zijn specifieke criteria vastgesteld die zijn afgestemd op de landschappelijke en historische kenmerken. Zo wordt in esdorpen de zichtbaarheid van essen beschermd en wordt in veenkoloniale

landschappen de openheid behouden. Ook de bebouwde omgeving staat centraal, met nadruk op passend materiaalgebruik, kleurstelling en bouwstijl. Duurzame toevoegingen zoals zonnepanelen en windmolens worden beoordeeld op hun inpassing in het landschap. Daarnaast besteedt de nota aandacht aan groengebieden en recreatie, waarbij het behoud van groene structuren en een zorgvuldige landschappelijke inpassing van recreatiewoningen worden benadrukt.

Cultuurhistorie en landschap

De Cultuurnota Cultuur verbindt 2022–2025 van de gemeente Aa en Hunze richt zich onder andere op het behoud, de zichtbaarheid en het benutten van cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving. De gemeente erkent de waarde van erfgoed voor identiteit, leefkwaliteit en toerisme. Doel is om bij ruimtelijke ontwikkelingen cultureel erfgoed, archeologie en landschap expliciet mee te wegen en zo te komen tot een goede balans

tussen benutten en beschermen, zoals bedoeld in de Omgevingswet.

De gemeente wil erfgoed beter toegankelijk maken via de Digitale Erfgoedatlas, waarin kaartlagen, themakaarten en verhalen zijn opgenomen. Ook stimuleert zij herbestemming van karakteristieke panden en verbinding met toerisme, zoals via thematische fietsroutes. Met het opstellen van een kerkenvisie wil de gemeente duurzame toekomstplannen maken voor de dertien kerken in de gemeente. Verder worden het Joods vastgoed in WOII en het ‘jonge erfgoed’ van de ruilverkaveling onderzocht, met als doel integratie in ruimtelijk beleid.

De gemeente werkt samen met inwoners, verenigingen en vrijwilligers om erfgoed zichtbaar te houden, onder meer via de Culturele Monumentendag en informatiepanelen. Zo wordt erfgoed niet alleen beschermd, maar ook beleefbaar gemaakt voor inwoners, toeristen en toekomstige generaties

De Kerkenvisie Aa en Hunze richt zich op het behoud en de toekomst van kerkgebouwen binnen de fysieke leefomgeving. De gemeente onderzoekt hoe monumentale en karakteristieke kerken behouden of herbestemd kunnen worden. Instandhouding wordt gestimuleerd door advies over subsidies, verduurzaming en onderhoud. Herbestemming naar maatschappelijke of culturele functies wordt ondersteund, zodat kerken een rol behouden in dorpen. Er is aandacht voor energiezuinigheid en samenwerking tussen kerkbesturen en dorpsinitiatieven.

De Structuurvisie Buitengebied Aa en Hunze richt zich op de duurzame ontwikkeling van het buitengebied, met nadruk op behoud en versterking van landschap, natuur, water en cultuurhistorie. Het beleid streeft naar een balans tussen economische en ecologische doelen, waarbij het landschap centraal staat. Belangrijke kernkwaliteiten, zoals esdorpenlandschappen, beekdalen en veengebieden, worden beschermd en versterkt. De gemeente biedt ruimte aan schaalvergroting en verduurzaming van de landbouw, mits deze landschappelijk goed wordt ingepast. Ook de natuur krijgt aandacht met de ontwikkeling van het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en waterberging in beekdalen. Recreatie en toerisme worden gestimuleerd door het verbeteren van recreatieve voorzieningen en de landschappelijke beleving. Daarnaast zet de gemeente in op hergebruik van agrarische gebouwen voor wonen, kleinschalige bedrijvigheid en zorgfuncties.

Er is ook ruimte voor duurzame energieopwekking, zoals biovergisting, zonneparken en beperkte windenergie, zolang de landschappelijke waarden behouden blijven. De gemeente streeft naar een toekomstbestendig buitengebied waarin landbouw, natuur, recreatie en energieopwekking duurzaam samengaan, met behoud van de identiteit

en kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Innovatie en maatschappelijke betrokkenheid zijn hierbij belangrijke pijlers.

De Landschapsvisie Hunzedal richt zich op een toekomstbestendig landschap waarin natuur, landbouw, waterbeheer en recreatie in balans zijn. De Hunze wordt verder hersteld als een natuurlijke, meanderende beek, waardoor waterberging en ecologische verbindingen worden verbeterd. Dit helpt om wateroverlast te voorkomen en de biodiversiteit te vergroten. Door vernatting van veengebieden wordt veenoxidatie beperkt, wat bijdraagt aan CO₂-reductie en bodemherstel. In de overgangszone tussen natuur en landbouw wordt natuurinclusieve landbouw gestimuleerd, waarbij boeren de kans krijgen om ecologische en extensieve landbouwmethoden toe te passen. Water en bodem worden leidend in ruimtelijke ontwikkelingen, zodat klimaatadaptatie structureel wordt meegenomen in nieuwe projecten.

Om de recreatieve waarde van het gebied te vergroten, worden wandel-, fiets- en kano-routes verbeterd en beter verbonden. Er komen herkenbare toegangspoorten naar het Hunzedal en strategische uitkijkpunten om het landschap beter beleefbaar te maken. Duurzame energie wordt zorgvuldig ingepast, bijvoorbeeld door zonneparken te combineren met natuurontwikkeling of waterberging. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen wordt rekening gehouden met landschappelijke structuren, zodat het open karakter van het beekdal behouden blijft. De gemeente werkt nauw samen met provincie, waterschappen, agrariërs en bewoners om deze ambities te realiseren. De visie biedt richting voor toekomstige gebiedsinrichting en vormt een leidraad voor duurzame en klimaatbestendige ontwikkeling van het Hunzedal.

Het Kader beleven en benutten van het Hunzedal bouwt voort op de Landschapsvisie Hunzedal en richt zich op recreatie in balans met natuur en waterbeheer. De gemeente verbetert wandel-, fiets- en kanoroutes en creëert beleefpunten en toegangspoorten. Informatievoorziening wordt versterkt met uniforme borden en digitale middelen. Dit bevordert natuurbeleving, duurzame recreatie en de spreiding van bezoekers. Door recreatie te verbinden met natuurontwikkeling blijft het landschap toegankelijk, zonder de ecologische doelen te schaden. Het kader zorgt voor een samenhangend en beleefbaar Hunzedal, waarin natuur, cultuurhistorie en recreatie elkaar versterken.

De Landschapsvisie Drentsche Aa richt zich op het behoud en de ontwikkeling van het waardevolle cultuurlandschap rondom de Drentsche Aa. Gestreefd wordt naar een landschap waarin natuur, landbouw, waterbeheer en recreatie in balans zijn. De Drentsche Aa blijft een meanderende beek met ruimte voor waterberging en ecologische verbindingen. Vernatting van veengebieden beperkt veenoxidatie en draagt bij aan CO₂-reductie en biodiversiteit. Landbouw en natuur worden beter geïntegreerd, waarbij natuurinclusieve landbouw en duurzaam waterbeheer centraal staan. De gemeente zet in op het versterken van de historische landschapsstructuren, zoals esdorpen, beekdalen en houtwallen, en stimuleert kleinschalige agrarische landschapselementen. Recreatie en toerisme worden ontwikkeld met respect voor de natuurlijke en cultuurhistorische waarden. Wandel- en fietsroutes worden verbeterd en beter aangesloten op omliggende gebieden. Ook het watersysteem wordt aangepast om droogte, hittestress en wateroverlast beter op te vangen. De gemeente werkt samen met provincie, waterschappen, agrariërs en bewoners

om dit landschap duurzaam te beheren en door te ontwikkelen. Dit beleid waarborgt een toekomstbestendige en klimaatbestendige leefomgeving.

Het regionale Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan) Nationaal Park Drentsche Aa 2021-2030 richt zich op het versterken van natuur, landschap en duurzame ontwikkeling binnen het nationale park. De gemeente wil het gebied klimaatrobuust maken, waterbeheer verbeteren en biodiversiteit bevorderen.

Er wordt ingezet op natuurherstel, onder andere door het behoud en herstel van beekdalen, de aanleg van ecologische verbindingen en het verduurzamen van landbouw. Waterbeheer wordt verbeterd door het vasthouden van regenwater, tegengaan van vervuiling en bescherming van drinkwaterbronnen. Het gebied blijft aantrekkelijk voor recreatie, maar bezoekersstromen worden gestuurd om natuurwaarden te beschermen. Energieopwekking wordt beperkt tot kleinschalige initiatieven die passen in het landschap, zoals zonnepanelen op daken. Er wordt nauw samengewerkt met agrariërs, bewoners en ondernemers om een duurzame balans tussen natuur, landbouw en recreatie te behouden. Dit plan draagt bij aan een toekomstbestendige en veerkrachtige fysieke leefomgeving.

Groen

De notitie Ruimtelijke kwaliteit bomen in de kernen beschrijft het beleid voor bomen en groen in de dorpen van de gemeente Aa en Hunze. De gemeente wil het groene karakter behouden en versterken door zorgvuldig beheer en bescherming van waardevolle bomen en groenstructuren. Monumentale bomen krijgen extra bescherming en zijn opgenomen in landelijke, provinciale en gemeentelijke registers. In totaal zijn er

ongeveer 7.700 beschermwaardige bomen in de gemeente. De notitie bevat per kern een groenstructuurplan. Deze groenstructuurplannen laten zien welke bomen en groenzones belangrijk zijn. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt landschappelijke inpassing meegenomen. De gemeente heeft een zorgplicht en voert regelmatig boomonderhoud uit. Er zijn richtlijnen voor plantafstanden, onderhoud en het omgaan met overlast.

5.3 Economische omgeving

De gemeentelijke Koersnota Economie en Vrijtijdseconomie 2022-2025 beschrijft hoe economie en recreatie in balans blijven met de fysieke leefomgeving. De gemeente wil de ruimtelijke kwaliteit behouden en versterken door duurzaam toerisme te stimuleren en landschapsvriendelijke economische ontwikkelingen te ondersteunen. Binnen de vrijetijdseconomie wordt ingezet op natuurvriendelijke recreatie, zoals wandel- en fietsroutes, en duurzame verblijfsmogelijkheden. De balans tussen landbouw, natuur en toerisme is daarbij essentieel. Het vestigingsbeleid richt zich op behoud van en het bieden van ruimte aan MKB en kleinschalige bedrijvigheid. Daarnaast moet het ruimte geven voor groei van bestaande bedrijven. Waarbij aandacht is voor de landschappelijk inpassing.

Infrastructuur wordt verbeterd, met aandacht voor fiets- en wandelverbindingen en een betere spreiding van recreanten. De gemeente werkt samen met ondernemers, provincie en natuurorganisaties om economische groei te accommoderen, daarbij rekening houdend met waarden van landschap en natuur. Dit beleid draagt bij aan een toekomstbestendige en aantrekkelijke fysieke leefomgeving.

De Agenda Veenkoloniën, Strategisch Landbouwplan 2020-2024 richt zich op een duurzame en economisch sterke agrarische sector in de Veenkoloniën. De gemeente zet in op kringlooplandbouw, precisielandbouw en bodemverbetering om de landbouwproductie toekomstbestendig te maken. Waterbeheer wordt verbeterd door waterberging en beperking van uitspoeling van meststoffen. Biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw krijgen een grotere rol, waarbij boeren worden ondersteund bij duurzame teeltmethoden. Nieuwe gewassen en plantaardige eiwitproductie worden onderzocht om economische kansen te vergroten. De gemeente stimuleert samenwerking tussen boeren, overheden en kennisinstellingen. Dit beleid draagt bij aan een veerkrachtige landbouwsector die aansluit op de klimaatdoelen en de energietransitie.

5.4 Sociale en gezonde woonomgeving

5.4.1 Milieukwaliteit

De gemeente beschikt niet over specifiek beleid op het gebied van milieukwaliteit.

5.4.2 Veiligheid en bereikbaarheid

Het Mobiliteitsplan Aa en Hunze (2024–2028) richt zich op een veilige, bereikbare en duurzame fysieke leefomgeving. Belangrijke beleidsonderwerpen zijn: het verlagen van snelheden in dorpskernen, herinrichting van wegen volgens het principe ‘Duurzaam Veilig’, het aanleggen van doorfietsroutes en vervoershubs, het verbeteren van oversteken, en het versterken van recreatieve wandel- en fietsroutes. Ook zet het plan in op toegankelijkheid voor iedereen (zoals blinden en rolstoelgebruikers), uitbreiding van laadinfra voor auto en fiets, en op een verkeersveilige inrichting van openbare ruimte. Het plan sluit aan op hogere beleidskaders van provincie en rijk en bevat een uitvoeringsprogramma met concrete maatregelen

5.4.3 Wonen, voorzieningen, gezondheid en welzijn

Algemeen

De Herijking Strategische Toekomstvisie 2020 - 2025 schetst de koers voor een duurzame, leefbare en economisch vitale gemeente. De visie bouwt voort op de Strategische Toekomstvisie 2020 en legt nieuwe accenten op bestuur en participatie, zorg, economie en leefbaarheid. De gemeente wil inwoners meer betrekken bij beleid en stimuleert initiatieven zoals dorpscoöperaties en zelfbeheer van voorzieningen. In de zorg ligt de focus op langer zelfstandig wonen, maatwerk voor kleine dorpen en betere samenwerking tussen zorgaanbieders. Economisch beleid richt zich op hergebruik van bestaande panden, verduurzaming en innovatie in landbouw en recreatie. Er wordt ingezet op glasvezelinfrastructuur, levendige dorpscentra en flexibel woningaanbod met aandacht voor duurzaamheid. De gemeente ondersteunt voorzieningen waar draagvlak is, maar laat dorpen hierin ook zelf verantwoordelijkheid nemen. Dit beleid wordt vertaald naar concrete projecten en samenwerking met inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners om de toekomstbestendigheid van Aa en Hunze te waarborgen.

Wonen

De gemeentelijke Woonvisie 2020+ Aa en Hunze en het Addendum Woonvisie 2023 richten zich op het versterken van de fysieke leefomgeving door duurzame woningbouw en een gevarieerd woningaanbod. Het beleid speelt in op veranderende woonbehoeften en de druk op de woningmarkt, met bijzondere aandacht voor starters, senioren en het behoud van het unieke landschap en de dorpen.

De oorspronkelijke ambitie van 400 nieuwe woningen is uitgebreid naar 800 te bouwen

woningen tot 2032, met ruimte voor 1040 woningen in de programmering om uitval van plannen op te vangen. Van deze woningen worden 150 extra ingezet voor goedkope koop- en huurwoningen, met een focus op starters en senioren. Het woningaanbod wordt gevarieerd, met woningen in verschillende prijsklassen: goedkope huur (<€633) en koop (<€350.000) tot midden- en duurdere segmenten.

De woningbouw richt zich op dorpskernen en aan hun randen, waarbij transformatie van bestaand vastgoed, zoals leegstaande agrarische of maatschappelijke gebouwen, wordt gestimuleerd. De belangrijkste bouwlocaties zijn verdeeld over de vlekken Gieten (175 woningen), Anloo (250), Gasselte (165) en Rolde (300). Dit gaat gepaard met een focus op levensloopbestendige woningen, innovatieve woonvormen zoals tiny houses, en verduurzaming van bestaande huizen. Duurzaamheid speelt een centrale rol, met als doel energieneutrale woningen in 2050. Dit wordt bereikt door isolatie, zonnepanelen en het gebruik van duurzame bouwmaterialen. Tegelijkertijd worden maatregelen genomen om de leefbaarheid te verbeteren, zoals versterking van basisvoorzieningen en digitale bereikbaarheid in kleinere dorpen. Het addendum benadrukt de noodzaak van jaarlijks monitoren en bijstellen van de woningbouwplannen om flexibel in te spelen op de marktvraag. Samenwerking tussen gemeente, inwoners, woningcorporaties en marktpartijen is essentieel om betaalbaar, duurzaam en toekomstbestendig wonen in Aa en Hunze te realiseren.

Het gemeentelijke Afwegingskader Woningbouw beoordeelt en prioriteert woningbouwinitiatieven op basis van ruimtelijke kwaliteit, woonbehoefte, duurzaamheid en participatie. Projecten moeten bijdragen aan vitale dorpen en aansluiten op de

woningbehoefte, met minimaal 30% sociale huur en twee derde betaalbare woningen. Levensloopbestendige en circulaire bouw krijgen voorrang, evenals energiezuinige woningen. Uitbreiding buiten bestaande kernen is beperkt, om landschap en dorpskarakter te behouden. Ontwikkelaars moeten rekening houden met milieueisen, infrastructuur en klimaatadaptatie. Dit kader zorgt voor een transparante besluitvorming en draagt bij aan een toekomstbestendige en leefbare fysieke omgeving.

Het kader sluit aan op de Beleidslijnen aanvulling op afwegingskader woningbouw, die extra sturing geven op sociale huur en betaalbare woningen. Het afwegingskader toetst initiatieven op ruimtelijke inpassing, woonbehoefte, duurzaamheid en participatie. De gemeente wil voldoen aan de Wet Regie op de Volkshuisvesting en stimuleert de bouw van betaalbare woningen. Nieuwbouw moet voor ten minste 30% uit sociale huur bestaan en twee derde van de woningen moet betaalbaar zijn. Daarnaast wordt 30% levensloopbestendig gebouwd om in te spelen op vergrijzing. In grotere kernen zoals Gieten, Annen en Rolde wordt extra sociale huur gerealiseerd. De gemeente maakt afspraken met woningcorporaties en ontwikkelaars om de doelen vast te leggen en te bewaken.

De Kaderafspraken Hunze Aa en woningcorporaties (2021) richten zich op betaalbaar, duurzaam en toekomstbestendig wonen in Aa en Hunze. De gemeente en woningcorporaties zorgen voor voldoende sociale huurwoningen en stimuleren energiezuinige nieuwbouw en renovatie. Leefbaarheid wordt versterkt door betere voorzieningen en sociale samenhang. Senioren en kwetsbare groepen krijgen passende huisvesting en zorg om langer zelfstandig te wonen.

De Regionale woondeal Zuidoost Drenthe richt zich op het versnellen van woningbouw en verduurzaming, specifiek ook in de gemeente Aa en Hunze. Het doel is om tussen 2022 en 2030 voldoende betaalbare en duurzame woningen te realiseren, met aandacht voor sociale huur, middenhuur en betaalbare koopwoningen.

Voor Aa en Hunze ligt de focus op herstructurering, flexwoningen en verduurzaming van bestaande woningen. Lokale prestatieafspraken met woningcorporaties zorgen voor balans in de woningvoorraad, met minimaal 30% betaalbare woningen. Daarnaast wordt geïnvesteerd in hubs langs de N34 en betere fietsverbindingen, wat de leefomgeving aantrekkelijker maakt. De gemeente werkt nauw samen met provincie en Rijk om processen te versnellen en een toekomstbestendige fysieke leefomgeving te realiseren.

De Nota Grondbeleid 2022 beschrijft hoe binnen de gemeente grondbeleid wordt ingezet om ruimtelijke, maatschappelijke en volkshuisvestelijke doelen te bereiken. De gemeente kiest per situatie voor actief of faciliterend grondbeleid. Het beleid sluit aan op de Omgevingswet, waarbij het 'ja, mits'-principe centraal staat. Prioriteit ligt bij woningbouw, herontwikkeling en duurzaamheid. Kostenverhaal gebeurt bij voorkeur via privaatrechtelijke overeenkomsten. Strategische aankopen en samenwerking met marktpartijen zijn mogelijk. Het beleid borgt een transparante werkwijze, beheerst financiële risico's en draagt bij aan een leefbare, toekomstbestendige fysieke leefomgeving.

Voorzieningen

Het Beleidskader Verblijfsaccommodaties 2025 – 2030 handelt over het sturen van toeristische ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Verblijfsaccommodaties, zoals campings, hotels en B&B's, zijn be-

langrijk voor werkgelegenheid, economie en leefbaarheid. Tegelijk vraagt het toenemende toerisme om zorgvuldige keuzes, zodat natuur, landschap en rust behouden blijven. De gemeente wil meebewegen met trends zoals duurzaamheid, kleinschaligheid en bijzondere overnachtingsvormen. Daarom komt er meer ruimte voor nieuwe initiatieven, mits deze ruimtelijk goed inpasbaar zijn en kwaliteit toevoegen. Het kader maakt onderscheid tussen twee gebieden:

- De Hondsrugregio is al toeristisch ontwikkeld. Hier ligt de nadruk op verbetering van bestaande voorzieningen. Nieuwvestiging is beperkt tot o.a. B&B's, hotels en camperplaatsen. Grootschalige vakantieparken zijn hier niet toegestaan.
- Het Veenkoloniale gebied biedt juist ruimte voor nieuwe verblijfsaccommodaties. Hier mogen alle vormen onder voorwaarden worden ontwikkeld. Er zijn kansen om recreatie te koppelen aan natuurontwikkeling en de beleving van het historische landschap.

De gemeente kiest bewust voor maatwerk en stelt voorwaarden aan onder meer duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit en bijdrage aan de omgeving. Het beleidskader biedt richting bij het beoordelen van initiatieven en vormt input voor toekomstige omgevingsvisies en -plannen. Zo wordt gestuurd op een toeristisch aanbod dat past bij de identiteit van Aa en Hunze en bijdraagt aan een aantrekkelijke, duurzame en gastvrije gemeente

De Herijking speeltuinbeleid 'Gewoon Buiten Spelen' 2020-2030 richt zich op veilige, duurzame en uitdagende speelvoorzieningen. De gemeente en buurt delen de verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud. Speeltuinen blijven openbaar toegankelijk en moeten bijdragen aan leefbaarheid en sociale cohesie. Nieuwe toestellen worden

in overleg met inwoners geplaatst, waarbij de gemeente 50% van de kosten dekt. De speelruimtenorm bepaalt de locatie en het aantal speeltuinen, met maatwerk per kern. De gemeente zet in op betere communicatie en ondersteuning voor buurtinitiatieven om buiten spelen te stimuleren.

Gezondheid

De nota Gezond in Aa en Hunze 2022-2025 richt zich op een gezonde fysieke en sociale leefomgeving. De gemeente wil inwoners stimuleren om meer te bewegen door de inrichting van openbare ruimtes zoals speeltuinen, schoolpleinen en wandel- en fietspaden te verbeteren. Er wordt ingezet op rookvrije plekken, gezonde scholen en sportkantines. De 'Jongeren op gezond gewicht-aanpak' bevordert gezonde voeding en bewegen bij kinderen. De gemeente stimuleert ontmoetingsplekken en activiteiten tegen eenzaamheid. Door samenwerking tussen het fysieke en sociale domein wordt gezondheid meegenomen in ruimtelijke plannen. Dit beleid draagt bij aan een gezondere en leefbare omgeving voor alle inwoners.

Het Gemeentelijk beleid Sport en Bewegen in Aa en Hunze 2.0 richt zich op een gezonde en actieve leefomgeving. De gemeente wil sport- en beweegvoorzieningen verbeteren en toegankelijk maken voor alle inwoners. Er wordt ingezet op veilige wandel- en fietspaden, duurzame sportaccommodaties en meer buiten beweegmogelijkheden. Multifunctionele sportlocaties versterken de leefbaarheid in dorpen en buurten. Samenwerking met inwoners, scholen en verenigingen speelt een belangrijke rol. Dit beleid draagt bij aan een toekomstbestendige fysieke leefomgeving waarin bewegen vanzelfsprekend is.

Welzijn

Het visiedocument Samen maak je de route! richt zich op de transformatie van het sociaal domein in de gemeente Aa en Hunze, met nadruk op eigen regie voor inwoners en betere aansluiting op hun leefwereld. Hoewel het document primair sociaal is, zijn er belangrijke raakvlakken met de fysieke leefomgeving.

De aanpak versterkt de leefbaarheid in dorpen door gebiedsgericht werken, met zichtbare en toegankelijke sociale teams die aansluiten bij lokale netwerken. Initiatieven voor een leefbare buurt, zoals toegankelijkheid van woningen en voorzieningen, worden ondersteund. Het streven om inwoners langer thuis te laten wonen vraagt om aanpassingen in de woonomgeving. Daarnaast bevordert de integrale aanpak de samenhang tussen zorg, participatie en fysieke voorzieningen. Preventieve rollen van lokale netwerken dragen bij aan een ondersteunende omgeving. Hiermee draagt Samen maak je de route! indirect bij aan een betere fysieke leefomgeving, met meer sociale cohesie en passende aanpassingen in dorpen en wijken.

De Strategische visie op maatschappelijk vastgoed gemeente Aa en Hunze richt zich op het verbeteren en verduurzamen van maatschappelijk vastgoed, met het behoud van leefbaarheid en sociale cohesie in de dorpen. Het document benadrukt de rol van maatschappelijk vastgoed als middel om functies zoals onderwijs, zorg, sport en cultuur te faciliteren.

Belangrijke doelen zijn het creëren en behouden van ontmoetingsplekken, het verbeteren van de leefomgeving en het verduurzamen van gebouwen om energie-neutraliteit te bereiken. De gemeente streeft naar een gebiedsgerichte aanpak, waarbij

voorzieningen verspreid worden over zowel grote als kleine dorpen, met multifunctionele inzet van accommodaties zoals dorpshuizen en sportfaciliteiten.

Samenwerking staat centraal in het beleid. De gemeente wil inwoners en verenigingen betrekken via co-creatie en participatie, zodat draagvlak ontstaat voor behoud en gebruik van voorzieningen. Dit beleid draagt bij aan een toekomstbestendige fysieke leefomgeving waarin kwaliteit, duurzaamheid en sociale samenhang worden versterkt.

Het gemeentelijke Integraal Uitvoeringskader Maatschappelijk Vastgoed richt zich op efficiënt en duurzaam beheer van maatschappelijk vastgoed. De gemeente streeft naar betaalbare, energiezuinige en multifunctionele gebouwen voor onderwijs, sport, cultuur en zorg. Dit beleid draagt bij aan een leefbare, toekomstbestendige fysieke leefomgeving en sluit aan op ruimtelijke en sociale ontwikkelingen.

5.5 Conclusie

De beleidsanalyse uit de voorgaande paragrafen is gelegd naast de definitie van de fysieke leefomgeving. Hieruit blijkt dat bepaalde onderdelen van de fysieke leefomgeving reeds goed zijn uitgewerkt in gemeentelijk beleid. Voor andere onderdelen is dat minder het geval.

Veelvuldig terugkerende thema's

1. Water, bodem en klimaat worden uitgebreid behandeld. Er is veel aandacht voor waterbeheer, bodemkwaliteit en klimaatadaptatie. Beleid zoals de Lokale Klimaatadaptatiestrategie en het Gemeentelijk Rioleringsplan onderstrepen het belang van regenwaterbeheer, droogtebestrijding en bodemgezondheid.
2. Energie en duurzaamheid zijn eveneens goed uitgewerkt. Beleidsstukken zoals

de Transitievisie Warmte, de Regionale Energiestrategie (RES) 1.0 en het Beleidskader zonne-energie richten zich op het verminderen van aardgasgebruik en de overgang naar hernieuwbare energie.

3. Landschap en ecologie komen ruim aan bod, met specifieke beleidsstukken over de Veenkoloniën, het Hunzedal en de Drentsche Aa. De focus ligt op het behoud en de versterking van biodiversiteit en ecologische structuren.
4. Bebouwde omgeving en infrastructuur worden behandeld in documenten zoals de Welstandsnota en de Structuurvisie Buitengebied, die zich mede richten op ruimtelijke kwaliteit en erfgoed.
5. Wonen is eveneens voldoende belicht. De Woonvisie en andere gerelateerde beleidsstukken behandelen woningbouw, betaalbaarheid, duurzaamheid en aanpassingen voor vergrijzing.
6. Gezondheid komt goed aan bod via beleidsstukken zoals de Nota Gezond in Aa en Hunze en het Gemeentelijk Beleid Sport en Bewegen. Er is aandacht voor beweegvriendelijke openbare ruimtes, rookvrije plekken, gezonde voeding en preventieve gezondheidsmaatregelen.
3. Natuur wordt deels behandeld binnen het thema landschap, maar er ontbreekt een breder gemeentelijk perspectief op natuurbeheer, bosontwikkeling en ecologische netwerken buiten agrarische gebieden. De vraag kan overigens worden gesteld of specifiek gemeentelijk natuurbeleid meerwaarde heeft ten opzichte van de nationale en provinciale taken en doelen.
4. Hoewel het thema wonen ruimschoots terugkomt in het gemeentelijk beleid, blijft de koers voor de langere termijn daarin onderbelicht.
5. Bedrijvigheid en economie worden summier behandeld in het gemeentelijk beleid. Er is aandacht voor landbouw en duurzame energie, maar een bredere visie op bedrijventerreinen, vestigingsbeleid en werkgelegenheid ontbreekt in de geraadpleegde documenten.
6. (Externe) veiligheid is nauwelijks benoemd. Er is geen expliciet beleid over risico's rondom bedrijven met gevaarlijke stoffen, verkeersveiligheid of rampenbestrijding. Uit de Leefomgevingsfoto blijkt overigens dat zich geen knelpunten voordoen.
7. Met de Erfgoedatlas beschikt de gemeente over een waardevolle inventarisatie van specifieke kenmerken van de dorpen en landschappelijke structuren binnen de gemeente Aa en Hunze. De Erfgoedatlas toont welke ontwikkelingen op welke locaties hun sporen hebben nagelaten. De atlas maakt niet duidelijk welke waarde de gemeente daaraan hecht en op welke manier de waarden doorwerken in het gemeentelijk beleid.

Minder belichte onderdelen

1. Hoewel klimaatadaptatie aan bod komt, wordt er weinig gezegd over luchtverontreiniging of maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Gelet op de Leefomgevingsfoto lijkt dit overigens terecht, aangezien nergens in de gemeente de wettelijke normen voor luchtkwaliteit worden overschreden.
2. Geluidsbelasting en milieuhinder komen niet expliciet aan de orde. Dit kan relevant zijn in het kader van leefbaarheid en volksgezondheid. Er doen zich, getuige de Leefomgevingsfoto, overigens geen knelpunten voor.

Colofon

Onderwerp

Analysedocument t.b.v.
Omgevingsvisie Aa en Hunze

Datum

juli 2025

Tekst

gemeente Aa en Hunze in
samenwerking met BügelHajema
(R.H. Schipper en R. Steenbergen)

Foto's

Berend Mutgeert, Harry Tielman,
Bert Koning en Beeldbank Stichting
Marketing Drenthe, Remke Luitjes en
Erik Koole

Ontwerp & opmaak

www.dit-s.nl

BügelHajema
Ruimte voor de leefomgeving

 gemeente
Aa en Hunze

